LIT 5217.

לאָנדאָן

אַדעסער בערזע

געשריבן אין יאָר 1892

— I —

מנחם־מענדל פֿון אַדעס צו זײַן ווײַב שיינע־שיינדל אין קאַסרילעווקע

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינע־שיינדל שתחי׳ [1].

ראשית, באתי להודיעך, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפֿן, מע זאָל תּמיד האָרכן איינס פֿונעם אַנדערן נאָר גוטס מיט בשׂורות טובֿות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית, זײַ וויסן, אַז איך בין גאָר ניט אין שטאַנד דיר צו באַשרײַבן די שטאָט אַדעס, ווי גרויס און שיין זי איז, און די מענטשן, די היגע, מיט זייערע גוטע כאַראַקטערן, און די גאָלדענע געשעפֿטן, וואָס מע קאָן דאָ מאַכן. שטעל דיר פֿאָר, איך גיי מיר אַרויס מיטן שטעקל אין גרעצק אַרײַן, אַזוי הייסט דאָ, אין אַדעס, די גאַס וווּ ייִדן האַנדלען, האָב איך צוואַנציק טויזנט געשעפֿטלעך: וויל איך ווייץ — איז ווייץ, קלײַען — איז קלײַען, וואָל — איז וואָל, מעל, זאַלץ, פֿעדערן, ראָזשינקעס, זעק, הערינג — הכּלל, וואָס אַ מויל קאָן אויסריידן, געפֿינסט דו דאָ, אין דעם אַדעס. איך האָב לכתּחילה אַפֿילו אָנגעשמעקט אַ צוויי־דרײַ גוטע געשעפֿטלעך, נאָר עס איז מיר אַלץ ניט געווען צום האַרצן. האָב איך מיך אַזוי לאַנג אַרומגעדרייט אין גרעצק, ביז איך האָב מיך פֿאָרט צוגעשלאָגן צו עפּעס רעכטס, הײַנו: איך האַנדל מיט לאָנדאָן און פֿאַרדין דערבײַ גאָר נישקשהדיק! מע כאַפּט אַ מאָל אַ כף־ה׳ייער [2], אַ מאָל אַ פֿופֿציקער און אַ מאָל, אַז עס גראָט, אַ הונדערטער אויך. הכּלל, דאָס „לאָנדאָן" [3] איז אַזאַ מסחר, וואָס מע קאָן דערבײַ גליקלעך ווערן אין איין טאָג. אָט איז ניט לאַנג אַרויסגעקומען אַהער איינער, עפּעס אַ שמש, און האָט געכאַפּט אין איין שמע ישׂראל דרײַסיק טויזנט, און האָרכט זיי הײַנט אַלעמען ווי דעם קאָטער. איך זאָג דיר, זוגתי היקרה, ממש עס וואַלגערט זיך דאָ גאָלד אין די גאַסן! איך האָב, ברוך השם, קיין חרטה ניט, וואָס איך בין אַראָפּגעפֿאָרן אַהער, קיין אַדעס. וועסט דו דאָך פֿרעגן: ווי קום איך קיין אַדעס, אַז געפֿאָרן בין איך גאָר קיין קעשענעוו? אַ פּנים, אַז ס׳איז מיר באַשערט פֿון גאָט, איך זאָל פֿאַרדינען גראָבע עטלעכע קערבלעך! אָט וועסט דו הערן, ווי אַזוי דער אייבערשטער פֿירט מיט אַ מענטשן.

אַז איך בין געקומען קיין קעשענעוו צום פֿעטער מנשה אָפּנעמען דאָס נדן, פֿרעגט ער מיך: וואָס באַדאַרף איך דאָס נדן? זאָג איך: מסתּמא דאַרף איך; איך זאָל ניט דאַרפֿן, וואָלט איך ניט קומען. זאָגט ער, אַז קיין מזומן געלט האָט ער איצט ניט; ער קאָן מיר, זאָגט ער, געבן אַן אָנווײַזונג צו בראָצקין קיין יעהופּעץ. זאָג איך: לאָז זײַן קיין יעהופּעץ, אַבי געלט. זאָגט ער: ער ווייסט ניט, צי אין יעהופּעץ איז איצטער דאָ געלט. ער קאָן מיר געבן, זאָגט ער, אַן אָנווײַזונג צו באַכראַכן קיין וואַרשע. זאָג איך: לאָז זײַן קיין וואַרשע, אַבי געלט. זאָגט ער: וואָס טויג דיר וואַרשע? וואַרשע איז ווײַט. אויב איך וויל, קאָן ער מיר געבן, זאָגט ער, אַן אָנווײַזונג צו באַרבאַשן קיין אַדעס. זאָג איך: לאָז זײַן אַדעס, אַבי געלט. זאָגט ער מיר נאָך אַ מאָל: אויף וואָס דאַרפֿסט דו אַזוי געלט? זאָג איך אים: מסתּמא דאַרף איך; איך זאָל ניט דאַרפֿן, וואָלט איך ניט קומען. בקיצור, ער דרייט זיך אַהין־אַהער, עס האָט אים אָבער געהאָלפֿן ווי אַ טויטן באַנקעס; איך, אַז איך זאָג געלט, איז געלט! גייט ער און נעמט־אַרויס צוויי וועקסעלעך צו ת״ק [4] קערבלעך אויף סך־הכּל פֿינף הדשים, און אויף ש״ן [5] קערבלעך גיט ער מיר אַן אָנווײַזונג צו באַרבאַשן קיין אַדעס, און דאָס איבעריקע גיט ער מיר מזומן — וועט מיר זײַן, זאָגט ער, צו שטײַער אויף דער הוצאה. און מחמת איך האָב קיין צײַט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינעם אַנדערן בריוו וועל איך דיר אַרויסשרײַבן אַלצדינג באַריכות. זײַ געזונט און לאָז גריסן שווער און שוויגער און די קינדערלעך, זאָלן לעבן, איטלעכן באַזונדער גאָר פֿרײַנדלעך.

ממני בעלך מנחם־מענדל

I

Menahem-Mendl from Odessa to his wife, Sheineh-Sheindl, in Kasrilevka

To my dear, wise, and modest helpmeet, Sheineh-Sheindl, long may she live!

Firstly, I am come to inform you that I am, by the grace of God, well and in good cheer. May the Lord, blessed be His name, grant that we always hear from one another none but the best, the most comforting, and the happiest of tidings—amen.

And Secondly, I want you to know that it is simply not in my power to describe the city of Odessa—how big and how beautiful it is—the people here, so wonderful and good-hearted, and the terrific business one can do here. Just picture me with my cane walking along Greek Street (that's the name of that Odessa Street where Jews are doing business) and finding twenty thousand little deals awaiting me: If it's wheat that I want, there is wheat for me; if it's bran, there is bran here; if it's wool, that's here, too, as well as flour and salt and feathers and raisins and sacks and herrings—in short, anything the tongue can name may be found in our Odessa City. At first I had my eye on a couple of good little deals, but none was quite after my heart. So I strolled along Greek Street until I finally hit on something really good. And so I am now dealing in London, and I am not doing too badly at it. Once in a while you can pick up twenty-five shekels; at other times, fifty; and if you're really lucky, even a hundred. In short, London is the kind of business that can change your fortune overnight.

Not so long ago a character arrived here—a beadle or something—and before you could say, "Hear O Israel," he picked up thirty thousand. Today you can't get within a mile of him. I tell you, my dearest wife, gold is simply rolling in the streets; praise God, I do not in the least regret that I stopped off in Odessa. However, you're sure to ask how I managed to wind up in Odessa, considering that I was on my way to Kishinev. Well, it must have been written in the books that I am destined to make a fat pile! Wait and hear how the Almighty guides the steps of man.

When I arrived in Kishinev in order to retrieve from Uncle Menasheh the dowry money I had lent him, he asks me what do I need the dowry money for. So I tell him, I suppose I do need it; if I didn't, I wouldn't be here. Says he that he hasn't got a penny in cash at the moment, but he could, he says, give me a check on Brodsky in Yehupetz. Say I, very well, let it be Yehupetz, so long as there's money in it. Says he, he isn't really sure whether there is any money in Yehupetz at the moment. But he could, says he, give me a check on Bachrach in Warsaw. Say I, let it be Warsaw, so long as there's money in it. Says he, "What good is Warsaw to you? Warsaw is far away." If I want to, he says, he can give me a check on Barbash in Odessa. Say I, let it be Odessa, so long as there's money in it. So again he asks, "What do you need the money for?" And again I tell him that I suppose I do need it—if I didn't, I wouldn't be here.

To make a long story short, he squirms to the left, he squirms to the right, but it does him as much good as cupping to a corpse. Me—when I say money, I mean money!

עיקר שכחתי. אַז איך בין געקומען מיט דער אָנווייזונג צו באַר־באַשן, זאָגט מען מיר, אַז די אָנווייזונג איז נישט קיין אָנווייזונג. וואָס דען איז עס? ס'איז אַ <u>סוכּה־שער</u>! לאָז פֿריִער אָנקומען, זאָגן זיי, פֿון אײַער פֿעטער מנשה דער וואַגאָן ווייץ און לאָז מען אָקערשט די ווייץ פֿאַרקויפֿן, וועט מען אײַך דעמאָלט געבן געלט. אַ שיינע מעשׂה, נאָר אַ קורצע! האָב איך באַלד אַוועקגעשריבן קיין קעשענעוו אַן אָטקריט־קע [6] און האָב אים געשריבן, אַז טאָמער שיקט ער ניט אַרויס תּיכּף ומיד די ווייץ, וועל איך אים קלאַפּן אַ דעפּעש [7]. בקיצור, אַ שרײַב אַהער, אַ שרײַב אַהין — איך בין אַרומגעגאַנגען אין אײנע יסורים. און ערשט נעכטן איז מיר אָנגעקומען פֿון קעשענעוו אַ מזומנער הונ־דערטער און אויף רי"ש קערבלעך אַ וועקסעלע. אַצינד פֿאַרשטייסט דו שוין, פֿאַר וואָס איך האָב דיר די גאַנצע צײַט ניט געשריבן? איך האָב גערעכנט, אַז די ש"ין קערבלעך זײַנען לעזאזל. דערפֿון זעט מען אַרויס, אַז אַ מענטש טאָר ניט איבערטראַכטן אויפֿן ערגסטן. ס'איז דאָ אַ גאָט אויף דער וועלט, וואָס פֿירט־אויס. איך האָב דאָס גאַנצע ביסל מזומנס אַרײַנגעבראָכט אין „לאָנדאָן" אַרײַן, אײַנגע־האַנדלט אַ רעמל סחורה, האָסלעך און בעסלעך [8], און דאַנקען השם יתברך — מע זאָגט, אַז ס'איז שוין דאָ ריווח!

הנ"ל [9]

— ii —

שיינע־שיינדל פֿון קאַסרילעווקע צו איר מאַן מנחם־מענדל אין אַדעס

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפֿורסם החכם מופֿלג מוהר"ר מנחם־מענדל נ"י [10].

ערשטנס, קום איך דיר צו מעלדן, אַז מיר זײַנען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטן געזונט, גיב גאָט דאָס נעמלעכע פֿון דיר צו הערן אויף ווײַטער ניט ערגער.

צווייטנס, שרײַב איך דיר, אַז עס האָט זיך מיר ווידער אָנגערופֿן די אַמאָלעדיקע ספּאַזמע, אויף דײַן פֿעטער מנשה געזאָגט געוואָרן, וואָס האָט דיר געמאַכט אַזאַ שיינעם מחק פֿון די פֿופֿצן הונדערט קערבלעך נדן, אַזאַ יאָר, אַזאַ מזל! ווי זאָגט די מאַמע מײַנע זאָל לעבן: „געשיקט דורך דער קאַץ שלח־מנות"... וועקסעלעך וואָלט איך בײַ אים נעמען! קרענק וואָלט איך בײַ אים נעמען! קדחת אויף פֿינף חדשים! הערסט דו, הלוואַי איך זאָל ליגן זאָגן, נאָר כ'האָב מורא, דו וועסט די איבעריקע קערבלעך נישט אָנקוקן, ווי די קוקסט ניט אָן די אויערן דײַנע, וואָס דו האָסט די פֿאַרטראָגן אַזש אַהין קיין אַדעס. דײַן גליק, וואָס די מאַמע ווייסט ניט פֿון קיין וועקסעלעך; עס וואָלט זיך געטאָן חושך! און דאָס, מענדל, וואָס דו שרײַבסט, אַז דו פֿאַרדינסט, דאַנקען גאָט, געלט, איז בײַ אונדז אַלעמען אַוודאי

[8] (פֿר': haut, bas) אַקציעס וואָס גייען־אַרויף, אַנדערע — אַראָפּ. — [9] (ראָ־שי־תּיבֿות) הנזכּר למעלה, אויבן דערמאָנטער. — [10] מורנו ורבינו הרב רבי... נרו יאיר. (וועגן אַ צדיק רעדט מען אַזוי).

זייער אָנגעלייגט. נאָר וואָס דען? האָב דיר אַכציק שוואַרצע יאָר, מײַנע שׂונאים, אַז דו שרײַבסט שוין יאָ, שרײַב זשע ווי אַ מענטש! פֿאַר וואָס זאָלסט דו ניט אַרויסשרײַבן אַקוראַט, וואָס איז דאָס פֿאַר אַ מין סחורה אָט דאָס, וואָס דו האַנדלסט מיט דעם? ווי טײַער ליזט מען דאָס אַן אַרשין? צי אפֿשר פֿאַרקויפֿט זיך עס אויף דער וואָג? פֿרעג מיך בחרם וואָס דאָס איז און מיט וואָס מע עסט דאָס! הײַנט פֿאַרשטיי איך ניט, דו זאָגסט, אַז אָט האָסט דו אײַנגעקויפֿט סחורה, און אָט איז שוין דאָ ריווח.. וואָס איז דאָס פֿאַר אַ מין סחורה, וואָס וואַקסט בײַ דיר אַזוי געשמעיהדיק? פּעטשעריצעס [11], זאָגט די מאַמע, באַדאַרפֿן אויך אַ רעגן!... און אַז ס'איז דאָ ריווח, פֿאַר וואָס פֿאַר־קויפֿסט דו ניט? אויף וואָס וואַרטסטו? אויף אַ יקרות? און פֿאַר וואָס שרײַבסט דו ניט, ווו דו שטייסט־אײַן און וואָס עסט דו? עפּעס גלײַך ווי איך וואָלט דיר זײַן אַ פֿרעמדע, ניט קיין ווײַב ביז הונ־דערט צוואַנציק יאָר, נאָר עפּעס אַ פּאָליובאָווניצע [12] להבֿדיל... ווי זאָגט די מאַמע, זאָל לעבן? „אַז אַ קו גייט־אַוועק אין טשערעדע, פֿאַרגעסט זי דעם זײַ געזונט". מיר דאַכט, דו זאָלסט מיך וועלן פֿאָלגן, וואָלסטו געזען אויסהאַנדלען זיך וואָס גיכער און קומען בעסער אַהיים מיטן ביסל מזומנס, וועסט דו דיר געפֿינען שענערע געשעפֿטן ווי אָט דאָס דאָזיקע... איך זאָל אַזוי וויסן פֿון קדחת, ווי איך ווייס ווי מע רופֿט עס! און זײַ געזונט, ווי עס ווינטשט דיר פֿון טיפֿן האַרצן

דײַן באמת געטרײַע פֿרוי שיינע־שיינדל

So he goes and makes out a couple of promissory notes, each one for five hundred rubles and good for only five months. He also gives me a check for three hundred rubles on Barbash in Odessa and the rest in cash—toward my expenses, he says. And since I am pressed for time, I must cut this short. In my next letter, please God, I'll write you everything in detail. Be well, greet the children, long may they live, and remember me kindly to your father and mother, to old and young, to big and small.

From me, your husband,
Menahem-Mendl.

Just remembered! When I came to Barbash with the check, I was told the check wasn't a check at all. So what is it? It's a glimpse into the distant future! First of all, they tell me, your Uncle Menasheh's wagonload of wheat has to arrive; after the wheat comes, it has to be sold for its full price; and only then can I get the money. Short and sweet! So I immediately sent a postcard to Kishinev and wrote him that if he doesn't send the wheat at once, I'll dash off a telegram to him. To make a long story short: a postcard here, a postcard there—I simply didn't know what to do for worry. And only yesterday did I receive from Kishinev one hundred in cash and two hundred in promissory notes. Do you understand now why I haven't written you all this time? I was certain that the three hundred rubles had gone down the drain. But this only shows that you mustn't always expect the worst. There is God in heaven who looks after you. I've put all the cash in London. I bought a whole pack of merchandise—hausses and baisses both—and, praise the Lord, I heard there's a profit already.

As above.

2

To my dear, esteemed, renowned, and honored husband, the wise and learned Menahem-Mendl, may his light shine forever.

In the first place, I want to let you know that we are all, praise the Lord, perfectly well, and may we hear the same from you, please God, and never anything worse.

In the second place, I am writing to say that I've had another attack of my old spasms which I'd be happy to hand over to your Uncle Menasheh who has made such a hash of the fifteen-hundred-ruble dowry, worse luck! As Mother says, God bless her, "It's like sending a cat to deliver the fish. . . ." Catch me taking promissory notes from him! May as well take the plague from him, a five-month fever! Look here, I wish I were telling a lie, but I'm afraid you have as much chance to set your eyes on the rest of that money as on the ears at the sides of your head which you've carried all the way to Odessa. Your luck that Mother doesn't know anything about those promissory notes, or you'd never hear the end of it. And as for the money which you write you are earning, praise the Lord, we are all happy to hear about it, Mendl. There is only one thing—may all my enemies enjoy eighty lean years—if you are already writing to me, why don't you write like a human being? Why don't you describe exactly what kind of merchandise you are handling? How much does it cost by the yard? Or maybe it is sold by weight? I still cannot make head or tail of it—how do you eat it, with a spoon or with a fork? And there's another thing I cannot understand: You say you bought merchandise, and it's already

bringing in a profit. What kind of merchandise have you got hold of that rises like cake on yeast? "Even mushrooms," says Mother, God bless her, "need rain to make them grow. . . ." And if there is already a profit, why don't you sell? Are you waiting for a famine? And why don't you write where you are staying, and what are you feeding on? It's almost as if I were a stranger to you, not your wife till a hundred and twenty years, but some kind of concubine, perish the thought. As Mother says, God bless her, "When a cow leaves the herd, she forgets all her good intentions. . . ." If you listen to me, you'll sell your goods as quickly as possible. Better come and bring a bit of cash home, where you can find a finer business than the one you write about—I don't even know what it's called—I wish I knew as much about sorrow! So be well, which is the heartfelt wish of your really devoted wife,

Sheineh-Sheindl.

— III —

מנחם־מענדל פון אַדעס צו זײַן װײַב שײנע־שײנדל אין קאַסרילעװקע

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שינע־שינדל שתחי׳.

ראשית, באתי להודיעך, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפֿן, מע זאָל תּמיד הערן איינס פֿונעם אַנדערן נאָר גוטס מיט בשׂורות טובֿות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית, זאָלסטו וויסן, אַז עס איז מיר קיין חידוש ניט, וואָס דו פֿאַרשטייסט ניט דעם שׂכל פֿון לאָנדאָן, וואָרעם אַז ווי באַלד ייִדן סוחרים, ייִדן מיט בערד, ווייסן ניט ווער עס האָט זיי געשלייערט, הײַנט לא כל־שכּן אַ ייִדענע! על כּן וועל איך דיר קלאָר מאַכן, זאָלסט פֿאַרשטיין דאָס געשעפֿט אַקוראַט. הנה, זײַ וויסן, אַז דאָס לאָנדאָן גופֿא איז אַן אײדעלע מאַטעריע. פֿאַרקויפֿן פֿאַרקויפֿט זיך עס אויפֿן וואָרט, און זען זעט מען דאָס ניט. אַלע מינוט בײַט זיך עס: אָט איז דאָס טײַער, אָט איז דאָס וואָלוול, אָט איז האָס, אָט איז בעס, דאָס הייסט, דאָס קערבל דאָרט אין בערלין אָדער עס הייבט זיך אָדער עס פֿאַלט. עס ווענדט זיך אין בערלין; ווי אַזוי בערלין זאָגט, אַזוי איז דאָס. עס לויפֿן די קורסן אויף און אָפּ משוגענערווײַז. עס פֿליִען דעפּעשן אַהין און צוריק און ייִדן לויפֿן־אַרום ווי אויף אַ יאַריד, מאַכן געשעפֿטן און ווערן גליקלעך, און איך אויך בתוכם. עס איז אַ טומל, אַ בהלה. מע קאָן דאָ פֿאַרדולט ווערן. אָט, למשל, האָב איך נעכטן געמאַכט אַ סטאַלאַזש[13]. מיר געקאָסט אַ פֿופֿציקער. איז ער הײַנט אין דער פֿרי, פּונקט זייגער צוועלף, אויסגערונען געוואָרן. נאָר דו ווייסט דאָך ניט מסתּמא, וואָס הייסט מאַכן אַ סטאַלאַזש — באַדאַרף מען דיר געבן צו פֿאַרשטיין. למשל, מע גיט אַוועק אַ פֿופֿציקער פֿאַר אַ טאָג, און יענער „שטעלט אַ קורס", קאָנסטו דיר מאַכן פֿונעם סטאַלאַזש „צוויי זײַטן", הײַנו: צוויי בעסן אָדער צוויי האָסן, אָדער גאָר בלײַבן שטיין און פֿאַרקויפֿן יענעם אַ „בלינדערעכט" ביז נאָך „שלוס" (שלוס הייסט בײַ אונדז אין אַדעס פֿאַר נאַכט, ווי בײַ אײַך בין מנחה למעריבֿ). איז ווי באַלד דער קורס „שטייט־אָפּ", איז כּפּרה דער גאַנצער פֿופֿציקער — הייסט דאָס געמאַכט אַ סטאַלאַזש. זאָלסט אָבער נאָר קיין יסורים ניט האָבן, זוגתי היקרה! דערלייגן אַ פֿופֿציקער איז דאָ פֿון די קלייניקייטן. השם יתברך וועט העלפֿן, עס וועט „אַרױסגיין די רעכטע זײַט", וועל איך, אם ירצה השם, פֿאַרדינען געלט, און אַ סך! און וואָס דו זאָגסט מכּוח דעם פֿעטער מנשהס וועקסלען, האָסטו אַ גרויסן טעות. דער גוטער יאָר האָט אים ניט גענומען, ער איז נאָך אַ שײנער בטוח! לאָם איך נאָר וועלן אַראָפּגעבן אַ סקידקעלע[14], קאָן איך זיי פֿאַרצוקערן. נאָר איך וויל נישט. איך זאָל דאַרפֿן געלט, האָב איך גענוג: איך קאָן פֿאַרהאַנדלען אַ פּאָר האָסלעך אָדער אַ פּאָר בעסלעך. נאָר איך בין קיין בעלן ניט דערויף. איך קאָן באַשטיין בעסער צו קויפֿן נאָך אַ סטאַלאַזש. וואָס מער סטאַלאַזשן, איז אַלץ בעסער. אַז מען לייגט זיך שלאָפֿן מיט אַ סטאַלאַזש, שלאָפֿט זיך גאָר אַנדערש! און מחמת איך האָב קיין צײַט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינעם אַנדערן בריוו וועל איך דיר אַרויסשרײַבן אַלצדינג באַריכות. לעת־עתּה לאָז גאָט געבן מיט געזונט און מיט הצלחה.

ממני בעלך מנחם־מענדל

3

To my dear, wise, and modest helpmeet, Sheineh-Sheindl, long may she live!

F i r s t l y, I am come to inform you that I am, by the grace of God, well and in good cheer. May the Lord, blessed be His name, grant that we always hear from one another none but the best, the most comforting, and the happiest of tidings—amen.

A n d S e c o n d l y, I want you to know that it does not surprise me in the least that you cannot make head or tail of London. Because if experienced merchants, Jews with long beards, get snarled up in it, what can one expect of a woman? I shall therefore try to make it clear to you so that you'll understand exactly what it's all about. You see, London is a very delicate kind of merchandise. It is sold neither by the yard nor by weight, but on a word of honor. What's more, you cannot see it with your eyes. It changes every minute: Today it's expensive, tomorrow it's cheap; today it's a hausse, tomorrow it's a baisse; today it's high, tomorrow it's low. That is to say, over there in Berlin our ruble either rises to the sky or else plunges to the ground. It all depends on Berlin—whatever Berlin says goes. The exchange keeps swinging up and down like mad; telegrams fly back and forth, Jews scramble about like at a fair, buying and selling, rushing, pushing, shouting, making business and getting rich—and me in the middle. There is such a noise and a tumult, it can shatter your eardrums. For example, only yesterday I made a little stallage which cost me a fifty, and today, exactly at noon, it evaporated like last winter's snow. But I don't suppose you even know what it means to make a stallage, so it must be explained to you. For example, you put up fifty for a day; the other fellow "sets the exchange," and you have the right to choose the kind of stallage you want—two hausses or two baisses. Or you can simply mark time, in which case the other fellow buys blind until the "close" (that's what we call twilight here in Odessa, which is just about the time that evening prayers are said in Kasrilevka). And if the exchange drops, you can kiss your fifty good-bye—and that's what is called making a stallage. But you are not to worry, my dearest wife! It's no great shakes to lose a fifty. The good Lord willing, everything will turn out for the best, and then, please God, the right moment will come, and I'll make money, and maybe even a lot of it!

And as for what you say about Uncle Menasheh's promissory notes, you are making a big mistake. Uncle Menasheh's sun has not gone down yet, and he is still a good

עיקר שחכתי. וואָס דו פֿרעגסט מיך, ווו איך שטיי־אײַן און וואָס איך עס, שרײַב איך דיר, זוגתי היקרה, איך ווייס אַליין ניט אויף וואָס פֿאַר אַ וועלט איך בין. די שטאָט אַדעס איז אומגעהייער גרויס, און אַלצדינג קאָסט דאָ טײַער, און די הײַזער זײַנען דאָ הויך ביזן הימל, מע דאַרף קלעטערן אויף אײַזערנע טרעפּ אַ האַלבע שעה, ביז מע קומט אַהיים, אַזש אונטערן הימל. און אַ פֿענצטערל איז אַ קליינס, ווי אין טורמע. איך בין זיך מחיה, אַז ס׳ווערט טאָג און איך קאָן מיך אַרויסכאַפּן פֿון דער טורמע אַהין אין גרעצק אַרײַן, און דאָרטן טאַקע עס איך שטייענדיק, דאָס הייסט, מע כאַפּט־איבער וואָס גאָט גיט. וואָרעם ווער האָט צײַט זיך אַוועקזעצן עסן, אַז מע דאַרף אַלע מינוט געוווירע ווערן די קורסן פֿון בערלין? דערפֿאַר איז דאָ פֿרוכטן בזיל הזול [15]. ווײַנטרויבן עסט מען דאָ נישט ווי בײַ אײַך אין קאַסרילעווקע ראש־השנה אויף שהחיינו — דאָ עסט מען ווײַנטרויבן אַלע טאָג און אין מיטן גאַס, מע שעמט זיך גאָר ניט.

הנ״ל

— IV —

סיינע־שיינדל פֿון קאַסרילעווקע צו איר מאַן מנחם־מענדל אין אַדעס

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפֿורסם החכם מופֿלג מוהר״ר
מנחם־מענדל נ״י.

ערשטנס, קום איך דיר צו מעלדן, אַז מיר זײַנען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטן געזונט, גיב גאָט דאָס נעמלעכע פֿון דיר צו הערן אויף ווײַטער ניט ערגער.

צווייטנס, שרײַב איך דיר, אַז איך האָב דיך אָנגעקוקט טאַקע גאָר ווי אַ משוגענעם! לאָם [16] איך אַזוי וויסן, אויף אַ פֿולער וואָך ניט אויסגערעדט זאָל זײַן, פֿון דער שטאָט אַדעס, ווי איך הייב אַפֿילו אָן צו וויסן, וואָס דו פּלאַפּלסט מיר אין דעם בריוו „העס״ און „באָס״ און „דעלעזשאַנס״ [17], דער שוואַרצער יאָר ווייסט אײַך דאָרטן! עס פֿליִען בײַ דיר פּופּציקערס ווי האַלעשקעס [18], עפּעס איז בײַ דיר דאָרטן געלט — שמעלט, הפֿקר ציבעלעס! אַוודאי קאָן מען גיין אין גאָלד בײַ אַזעלכע פּרנסות! איך פֿאַרשטיי ניט, כאָטש נעם מיר אַראָפּ דעם קאָפּ. וואָס איז דאָס פֿאַר אַ מין סחורה, וואָס מע זעט עס ניט? אַ קאַץ אין אַ זאַק!?... הערסט דו, מענדל? מיר געפֿעלט דאָס ניט. איך בין בײַ מײַן טאַטן נישט געפּרוווט געוואָרן צו אַזעלכע לופֿטיקע פּרנסות. לאָז מיך גאָט היטן אויף ווײַטער אויך. ווי זאָגט די מאַמע, זאָל לעבן? פֿון לופֿט כאַפּט מען אַ פֿאַרקילונג... דו שרײַבסט: „אַז מע לייגט זיך שלאָפֿן מיט אַ דעלעזשאַנס, שלאָפֿט

[15] לאָמיר. — [17] (דילעזשאַנס) פּאָסטוואָגן (שיינע־שיינדל צעדרייט אַלע שווע־רע ווערטער, וואָס מ״מ שרייבט איר). — [18] קליסקעס, גראָבע לאָקשן.

risk. If I wanted to make a small reduction, I could find plenty of customers. But I don't want to. If I need any cash, I can get plenty. All I have to do is sell a couple of hausses or a couple of baisses. But I don't feel like doing that either. I'll do better by buying another stallage. The more stallages, the better. When you go to bed with a stallage, you sleep all the sweeter. And since I am pressed for time, I must cut this short. Please God, in my next letter I'll write you everything in detail. For the time being, may the Lord grant health and success,

From me, your husband,
Menahem-Mendl.

Just remembered! You ask where I'm staying and what I'm eating. To tell you the truth, my dearest wife, I myself don't know where I am. The city of Odessa is terribly big, everything is expensive, and here the houses are as tall as the sky—you have to climb an iron staircase for half an hour before you reach your lodging, which is right under the clouds, and the window is a tiny one, like in jail. I'm happy to see daybreak when I can escape from this jail into Greek Street, and that's where I always eat, standing up. That is to say, you grab whatever comes your way, because who's got the time to sit down properly to eat when you have constantly to watch the Berlin exchange? However, fruit is very cheap here. You don't eat grapes here like in Kasrilevka, where you eat them only on New Year's when you say grace: here everybody eats grapes every single day, right in the middle of the street, and nobody is ashamed of it.

As above.

4

To my dear, esteemed, renowned, and honored husband, the wise and learned Menahem-Mendl, may his light shine forever.

In the first place, I want to let you know that we are all, praise the Lord, perfectly well, and may we hear the same from you, please God, and never anything worse.

In the second place, I am writing to say that I believe you must have gone out of your mind. May I be spared ever seeing head or tail of your wonderful Odessa, if I can make head or tail of all your chatter about stallages and baggages, hausses and baisses and all other messes, the devil knows what they are! And fifties are flying out of your hands like hot doughnuts. Money seems to mean nothing to you; it's just dirt! I'm sure anybody can bathe in gold if they engage in such business deals! Even if you were to chop my head off, I still wouldn't understand what kind of merchandise it can be if it's invisible. A cat in a sack? . . . Listen to me, Mendl, I don't like it. In my father's home, I wasn't accustomed to such airy affairs, and may the Almighty continue to preserve me from them. As Mother says, God bless her, "From the air, all one can catch is a cold. . . ." You write: "When you go to bed with a baggage, you sleep all the sweeter. . . ." Whoever goes
to bed with a baggage? What strange expressions you use—they sound Turkish to me! And as for what you say about cashing in Uncle Menasheh's notes, if I refuse to believe you, nobody will consider me an infidel. As Mother says, God bless her, "Until you count your pennies twice, you can never be sure. . . ." You know something, Mendl?

זיך גאר בעסער"... יעצט לייגט זיך עס שלאפן מיט א דעלעזשאנס? עפעס מאדנע דיבורים, טערקיש לשון! און וואס דו שרייבסט מיר, אז דו קאנסט פארצוקערן דעם פעטער מנשהס וועקסעלעך, איז טא־מער וועל איך אין דעם ניט גלייבן, וועל איך אויך ניט זיין קיין אפי־קורסטע, ווי די מאמע זאגט: "גלייב נישט ביז דו ציילסט ניט אי־בער"... ווייסט דו וואס, מענדל? פאלג מיך, א ווייב, טו א שפיי אויף דעם אדעס און קום בעסער צו פארן אהיים, קיין קאסרילעווקע. פופצן הונדערט קערבלעך האסט דו, א דירה גיט אונדז דער טאטע, זאל לעבן, קלייטן פארדינגען זיך, הײנט וואס פעלט דיר נאך? צו וואס באדארף איך ליגן ביי יענעם אין מויל און שונאים זאלן מורמלען, אז דו האסט זיך אװעקגעלאזט קיין אדעס און מיך האסט דו אװעק־געװארפן, ניט דערלעבן זאלסט דו דאס! דערווייל מעג נאך דיין אדעס זיין די כפרה פאר אונדזער קאסרילעווקע מיט אלע דיינע הויכע מויערן מיט די אייזערנע טרעפ, וואס מע דארף זיך דראפען אויף זיי משוגענערהייט! טאקע כדאי צוליב דעם זיך קאליע מאכן דעם מאגן — וואס איז? ס'איז א זול אויף ווייַנטרויבן! וויינ־טרויבן דארף מען פרעסן? פלוימען איז ביטער? ס'איז ביי אונדז הייַנט א גערעטעניש אויף פלוימען, א גילדן אן עמער! נאר עס גייט דיר שטארק אן, וואס ביי אונדז אין דער היים טוט זיך. דו פרעגסט אפילו ניט אויף די קינדער, וואס זיי מאכן. האסט שוין גאר פאר־געסן, אז דו ביסט א טאטע פון דריי קינדערלעך, זאלן געזונט זיין! ווי זאגט די מאמע? דאלי אטשאו, דאלי סערדצע[19]... אזא מכה זאל זיך דיר זעצן, ווי זי איז גערעכט! דערווייל בלייב געזונט און פיל גליקלעך, ווי עס ווינטשט דיר

דיין באמת געטריַיע פרוי שיינע־שיינדל

— ו —

מנחם־מענדל פון אדעס צו זיין ווייב שיינע־שיינדל אין קאסרילעווקע

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שינע־שיינדל שתחי׳.

ראשית, באתי להודיעך, אז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאל העלפן, מע זאל תמיד הערן איינס פונעם אנדערן נאר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

והשנית, זיי וויסן, אז עס גייט אצינד א מוראדיקער בעס, האב איך מיך אנגעקויפט מיט לאנדאן ווי א פויק און איך האב מיך באווארנט מיט זיבעצן בעסן און מיט אכט סטאלאזשן. הייַנט באַ־דארף איך אפנעמען דיפערענצן עטלעכע הונדערט קערבלעך, וועל איך, אם ירצה השם, ווייטער מאכן בעסן. זאלסט אנקוקן, זוגתי היקרה, ווי אזוי עס ווערן דא געמאכט געשעפטן אויפן ווארט, וואלסט דו פארשטאנען, וואס הייסט אדעס. א שאקל מיטן קאפ איז דא פונקט ווי געמאכט א קאנטראקט. איך גיי מיר ארויס אין גרעצק, קום־אריין אין א קאפיי, זעץ מיך אנידער ביי א טישל און שאף מיר א גלעזל טיי צי קאפיי צי עפעס אנדערש. קומט צו גיין איין מעקלער, דער אנדערער, דער דריטער. מע דארף נישט האבן נישט קיין קאנטראקט, נישט קיין קוויטל, קיין אייַנגעטונקענע פען אפילו! יעדער מעקלער האט ביי זיך א ביכעלע מיט א שטיפטל, נעמט ער ארויס דאס ביכעלע און פארשרייבט, אז איך האב ביי אים צוויי בעסן, און איך נעם־ארויס און צאל אים אפ די עטלעכע קערבלעך — מחיה! און שפעטער מיט א פאר שעה, אז גאט הייסט, מע ווערט געוויר דאס טאקסירעכץ[20] פון בערלין, קומט צו לויפן טאקע דער אייגענער מעקלער און גיט שוין א פינף און צוואנציקער פון אויבן. שפעטער, אז מע ווייסט שוין אנפאנג[21] אויך, שטופט ער א פופצי־

---

[20] באשטימען דעם פרייז פון טאג. — [21] ווי עס איז געווען דער קורס אויף דער בירזשע, ווען זי האט זיך געעפנט.

Listen to me, to your wife—finish off with this Odessa of yours, and come home to Kasrilevka! Have you got fifteen hundred in your pocket? Does Father, God bless him, give us a place to live in? Are there shops for rent? So what else do you want! Why must I be on the tip of everyone's tongue and have my enemies whisper that you've run away from me to Odessa and abandoned me, may you never live to see that day! In the meantime, your Odessa can answer for the sins of our Kasrilevka, with all your tall houses and iron stairs that have to be climbed like mad! Is it worth it, to spoil your stomach for Odessa's sake? What's all the excitement about! Because grapes are terribly cheap? Do you have to gorge on grapes—are plums poison? This year we have plenty of plums, a penny a bucket! But you don't seem to care very much about what goes on at home. You don't even ask what the children are doing. It looks as if you've quite forgotten that you are father to three little ones, God bless them. As Mother says, "Out of sight, out of mind. . . ." You can burst if you will, but she is always right. Meanwhile, be well, and the best of luck to you, which is the heartfelt wish of your really devoted wife,

Sheineh-Sheindl.

5

To my dear, wise, and modest helpmeet, Sheineh-Sheindl, long may she live!

Firstly, I am come to inform you that I am, by the grace of God, well and in good cheer. May the Lord, blessed be His name, grant that we always hear from one another none but the best, the most comforting, and the happiest of tidings—amen.

And Secondly, I want you to know that just now there is a terrific upswing of baisses, I have therefore stuffed myself up with London, and I've made a stock of seventeen baisses and eight stallages. Besides, since I'm to get several hundred rubles in differences, I'll be able to make some more baisses, please God. If, my dearest wife, you could only see how business is conducted here on a word of honor, you'd immediately understand what is Odessa; a nod of the head is as good as a signature to a contract. I go for a stroll along Greek Street, walk into a "café," sit down at a small table and order a glass of tea or coffee or something. Up comes one broker, then another, and then a third. There's no need of a contract or a receipt, not even pen and ink! Every broker carries a little notebook and a pencil. He takes out his notebook and writes that I'm down for two baisses with him, and all I have to do is pay him several shekels. It's a pleasure! And a few hours later when,

God willing, the news arrives from Berlin about the rate of exchange, that very same broker comes running and gives you a twenty-five. A little later, when you already know the opening price, he forces a fifty on you, and still later, at the close, it grows to a hundred, please God. And sometimes it can be two hundred, and even three hundred—why not? That's the stock exchange for you! The stock exchange is a game of chance, a matter of luck.

And as for what you write about not believing in Uncle Menasheh's promissory notes, I have news for you: I've already found customers for them. If you want proof, here it is: Where else did I get the money for so many baisses and stallages? By the way, it is stallage and not baggage as you call it. And since you ask how one can go to bed with a

קער. און אַז גאָט וויל צו שלום --, וואַקסט־זיך אַ גאַנצער הונדערטער. און אַ מאָל דרײַ הונדערט אויך. פֿאַר וואָס ניט? דערויף איז דאָך עס אַ בערזע! אַ בערזע איז אַ שפּיל, אַ גליקזאַך. און וואָס דו שרײַבסט מיר, אַז דו גלייבסט נישט אינעם פֿעטער מנשהס וועקסעלעך, קאָן איך דיר אָנזאָגן אַ בשורה, אַז איך האָב זיי שוין פֿאַרצוקערט. אַ סימן האָסט דו: ווי האָב איך גענומען געלט אויף אַזוי פֿיל בעסן מיט אַזוי פֿיל סטאַלאַזשן? סטאַלאַזשן איז ניט, ווי דו רופֿסט עס אָן, דעלעזשאַנסן. דעלעזשאַנסן איז דאָס, וואָס מע פֿאָרט אויף דעם קיין ראַדאָמישל און קיין זשיטאָמיר, און סטאַלאַזש איז אַ שטיקל פּאַפּיר, וואָס יענער שרײַבט־אָן און חתמעט זיך אונטער, אַז ס׳וועט קומען אולטימאָ, דאָס הייסט, סוף חודש, איז ער מחויב אַזוי פֿיל אָין אַזוי פֿיל פֿונטן צו דעם און דעם קורס דיר געבן און בײַ דיר נעמען. די ברירה, הייסט עס, איז בײַ דיר. וואָס דו ווילסט — דאָס טוסט דו: ווילסט דו, גיסט דו, ווילסט דו, נעמסט דו. הײַנט פֿאַרשטייסט דו שוין דעם שׂכל פֿון סטאַלאַזש? ווען גאָט העלפֿט רעכטע וואַריאַציעס[23] אויף לאָנדאָן און מע טוט, למשל, אַ שמועס אויף די בלעטער מכּוח מלחמה, פֿאַלט דאָס רוסישע קערבל אַראָפּ אין דער ערד אַרײַן און דאָס לאָנדאָן טוט זיך מיט אַ מאָל אַ רוק, אַז מע דערקענט נישט דאָס פּלאַץ. אָט האָט מען געשמועסט יענע וואָך פֿון דער ענגלישער מלכּה, אַז זי איז עפּעס נישט אין בעסטן געזונט, איז באַלד געפֿאַלן דאָס רוסישע קערבל און סטאַלאַזשן האָבן זיך געגעבן אַ הייב־אויף העכער הײַזער! איצט שרײַבן די גאַזעטן, אַז ס׳איז איר בעסער, האָט זיך דאָס רוסישע קערבל אויפֿגעהויבן אין מע קאָן שוין קויפֿן סטאַלאַזשן וויפֿל מע וויל. הכּלל, זאָלסט גאָר ניט זאָרגן, זוגתי היקרה! עס וועט, אם ירצה השם, זײַן אַלצדינג, ווי מע זאָגט בײַ אונדז אין אַדעס, אין בעסטער אָרדענונג! און מחמת איך האָב קיין צײַט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אין די שפּעטערדיקע בריוו וועל איך דיר אָרויסשרײַבן אַלצדינג באריכות. לעת־עתּה זאָל גאָט געבן מיט געזונט און מיט הצלחה. און לאָז גריסן די קינדערלעך, זאָלן לעבן, און אַלעמען גאָר פֿריינדלעך.

ממני בעלך מנחם־מענדל

עיקר שכחתי. בײַ אונדז אין אַדעס זײַנען די היצן אַזוי גרויס, אַז מע ווערט פֿאַרברענט, און בײַ נאַכט ווערט מען צעגאַנגען אַזוי ווי וואַקס. דעריבער, אַז סע קומט פֿאַר נאַכט, ווערט די שטאָט פּוסט. דער עולם צעפֿאָרט זיך אויף די פֿאָנטאַנען, אויפֿן גרויסן פֿאָנטאַן אָדער אויפֿן קליינעם פֿאָנטאַן אָדער גאָר אויפֿן לאַנזשעראָן[24]. דאָרטן קריגסט דו וואָס דו ווילסט, וואָס דײַן האַרץ גלוסט, און קאָנסט זיך באָדן אין ים, און קאָנסט הערן מוזיק, און דווקא. אומזיסט, אָן אַ גראָשן געלט!

הנ״ל

— VI —

שיינע־שיינדל פֿון כּתרילעווקע צו איר מאַן מנחם־מענדל אין אַדעס

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ר

מנחם־מענדל נ״י.

ערשטנס, קום איך דיר צו מעלדן, אַז מיר זײַנען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטן געזונט, גיב גאָט דאָס נעמלעכע פֿון דיר צו הערן אויף ווײַטער ניט ערגער.

צווייטנס, שרײַב איך דיר, אַז איך האָב שוין ווידער צו טאָן מיט די ציין, אויף דײַנע אַדעסער דראָנזשיקעס[25] געזאָגט געוואָרן. איך דאַרף זיך רײַסן דאָ אויף די ציין און מוטשען מיט די קינדער זײַנע, און ער — גאָר ניט, לעבט זיך אָפּ, ווי גאָט אין אַדעס, פֿאָרט־אַרום רײַטנדיק אויף דראָנזשיקעס, באָדט זיך אין קאָראָטקי וויק[26] און כּלי־זמר שפּילן אים צו. וואָס פֿעלט אים, אַ שטייגער? ווי זאָגט די מאַמע: „רײַטנדיק וואָלט ער געפֿאָרן בײַ מיר אויף אַ בעזעם, ניט אויף קיין דראָנזשיקעס!“... ממה נפשך, ביסט דו אַ סוחר און האַנדלסט מיט דער שיינער סחורה דאָרטן, וואָס מע רופֿט זי לאָנדאָן, טאָ האָב אין זינען מסחר, ניט די ענגלישע מלכּה. האָב בעסער אין זינען דײַן ווײַב! האָסט אַ ווײַב ביז הונדערט צוואַנציק יאָר מיט קינדערלעך דרײַ, זאָלן געזונט זײַן. ווי זאָגט די מאַמע? „האָב אין זינען זיך, וועסט דו פֿאַרגעסן אין יענעם“... און וואָס דו שרײַבסט מיר פֿון דײַנע גליקן, זאָג איך דיר דעם אמת, עס דרייט זיך מיר אוש דער

stallage, I can see that you still don't understand what it's all about. A stallage is a piece of paper on which the other fellow writes that when the "ultimo" (that is, the end of the month) comes, he is obliged to give to you—or perhaps, the other way around, to take from you—a certain number of pounds according to a certain exchange. That is to say, the choice is up to you: If you feel like it, you pay; if you don't feel like it, you receive. Now do you understand the science of stallages? If, please God, there are strong "variations" in London, and for example, the newspapers start talking about war, then the Russian ruble takes a flying dive into the depths of the earth, and London gives a leap till you can't see it above the clouds. Only last week they were saying about the English Queen that she wasn't in the best of health. Immediately the Russian ruble dropped, and stallages jumped to the roof. Now the newspapers are saying she is feeling better, so the Russian ruble is up again, and today you can get as many stallages as you want. In short, you are not to worry, my dearest wife, for, God willing, as we say in Odessa, "Everything is going to be Class A"! And since I am pressed for time, I must cut this short. Please God, in my next letter I'll write you everything in detail. For the time being, may the Lord grant health and success. Please greet the children, God bless them, and give my kindest regards to everyone, to old and young, to big and small.

From me, your husband,
Menahem-Mendl.

Just remembered! It is so hot in our Odessa, that during the day you sizzle, and at night you melt like wax. Therefore, as soon as it gets dark, the city empties completely. Everybody goes away to the springs—either the Big Spring or the Little Spring. There you can have everything your heart desires: You can bathe in the sea, and you can listen to music free of charge, without paying a penny!

As above.

6

To my dear, esteemed, renowned, and honored husband, the wise and learned Menahem-Mendl, may his light shine forever.

In the first place, I want to let you know that we are all, praise the Lord, perfectly well, and may we hear the same from you, please God, and never anything worse.

In the second place, I am writing to say that I am again having trouble with my teeth, may all your wonderful Odessa music makers, big and little, enjoy such a pain! I have to suffer here from toothache and worry myself sick over his children, and he—nothing at all! He is living happily ever after in Odessa; he is riding around on springs, bathing in big and little fountains, while musicians play for him! What else does he want! As Mother says, God bless her, "I'd have him ride on a broom, not on springs. . . ." Make up your mind! If you are a merchant and if you are dealing in that wonderful merchandise called London, then attend to your business, and not to the English Queen! Better think of your wife—you've got a wife till a hundred and twenty years, and three little children, God bless them. As Mother says, "Think of your own and yourself—leave the rest on the shelf. . . ." And as for all those successes you write me about, I must confess they make my head spin. Somehow, kill me, but I still can't

קאַבּ! עס גליייבט זיך מיר עפּעס ניט, כאָטש קוילע מיך, אַז אַט אַזוי פּליִען זיך דאָס הונדערטער גלייך אין די הענט אַריין! וואָס איז דאָס פאַר אַ מין כישוף דאָרטן, אַ פאַרבלענדעניש צי וואָס? זע נאָר, אַז פון די אַלע גדולות זאָלסט דו חלילה דאָס נדן־געלט נישט אָנרירן, וואָרעם טאָמער ווערט געמינערט אַ גראָשן פונעם נדן, וועט דיר דעמאָלט מיר נישט אָפּגיין פון דער מאַמען, זאָל לעבן!... ער זאָל זיך עס אַפילו דערמאַנען! מיר דאַכט, דו ווייסט גאַנץ גוט, אַז איך באַדאַרף האָבן אַ זיידן מענטעלע [27] ווי אין לעבן אַריין, און וואָלנס אויף אַ קלייד, און אַ צוויי שטיקלעך מאַראַזעווס זאַנע [28]. אַ מינדסטע נאַרישקייט באַדאַרף איך אים אָנזאָגן. אַליין ווייסט ער נעבעך ניט, דער מוח איז אים אויסגעדאַרט געוואָרן, ווי די מאַמע זאָגט: „ווער סע שטויסט זיך ניט אַליין, דעם גיט מען אין זייט אַריין“... ווי עס ווינטשט דיר פון טיפן האַרצן

דיין באמת געטרייע פרוי שיינע־שיינדל.

— VII —

מנחם־מענדל פון אַדעס צו זיין ווייב שיינע־שיינדל אין קאַסרילעווקע

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שיינע־שיינדל שתחי׳.

ראשית, באתי להודיעך, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפן, מע זאָל תמיד הערן איינס פונעם אַנדערן נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית, זאָלסטו וויסן, אַז איך האַלט שוין ווייט, הײַנו, איך האָב מיך גוט אַריינגעכאַפּט אין בעס אַריין און גיי שוין אַצינד מיט פּעסט־לאָנדאָן, דאָס הייסט, איך טו שוין אַ גיב אָדער אַ נעם מיט אַ מאָל צען טויזנט פונט, צוואַנציק טויזנט פונט, נאַטירלעך, מיט אַ דעפּאָ [29]. איך האָב שוין גרויס קענטשאַפט אין די קאָנטאָרן, און עס קאָמפּעטירט [30] מיר שוין זיצן ביי פאַנקאָני אין דער קאַפיי גלייך מיט אַלע גרויסע שפּעגעלאַנטן [31] ביי ווייסע טישלעך פון מירמל־שטיין, און הייס זיך געבן אַ פּאָרציע מאַראָזשענע [32], מחמת ביי אונדז אין אַדעס איז אַ מנהג, ווי באַלד מע זעצט זיך נאָר אַוועק, אַזוי קומט צו אַ מענטש מיט אַ פראַק און הייסט, מע זאָל הייסן געבן מאַראָזשענע. קאָן מען ניט זיין קיין דבר־אַחר און מע מוז הייסן געבן. און אַז מע עסט אויף די פּאָרציע מאַראָזשענע, הייסט ער, מע זאָל הייסן געבן נאָך אַ פּאָרציע. אַז ניט, טאָר מען ניט זיצן און מע באַדאַרף זיך אַרומדרייען אויף דער גאַס. איז עפּעס ניט שיין פאַר אַ שפּעגעלאַנט און אַגב שטייט דאָרט אַ גאָראָדאָוואָי [33], און לאָקערט, מע זאָל זיך ניט אַרומדרייען אויף דער גאַס... ייִדן באַדאַרפן דאָך אָבער זיך יאָ אַרומדרייען, קליגן זיי זיך מיט אים, נאַרן אים אָפּ, אַנטלויפן, באַהאַלטן זיך אויס ווי ווייט מעגלעך. אַז ער כאַפּט איינעם, טראָגט ער אים אָפּ, ווי אַן אבן טוב, גלייך אין אוטשאַסטאָק [34] אַריין, ווי איינער רעדט: „אָט האָב איך אייך געבראַכט אַ ייִדן“... און וואָס דו שרייבסט מיר, אַז דו גלייבסט ניט אין גרויסע וואַריאַציעס מיט דיפערענצן, איז אַ סימן, אַז דו ביסט שוואַך אין פּאָליטיקע. אָט, למשל, זיצט איינער ביי אונדז אין קאַפיי, ביי פאַנקאָנין, רופט מען אים גאַמבעטע. טאָג ווי נאַכט רעדט ער פון פּאָליטיקע און נאָר פון פּאָליטיקע! ער באַווייזט מיט טויזנט ראיות, אַז סע שמעקט מיט מלחמה. ער הערט, זאָגט ער, אַלע נאַכט האַרמאַטן שיסן — ניט דאָ, דאָרטן, ביי די פראַנצויזן. די פראַנצויזן, זאָגט ער, וועלן נישט פאַרגעסן אָט דעם ביסמאַרקן, ווייל זיי וועלן לעבן! עס מוז, עס מוז, זאָגט ער, אַרויסשפּרינגען אין גיכן אַ מלחמה, עס קאָן גאָר אַנדערש ניט זיין! הערכן גאַמבעטען דרשענען, באַדאַרף מען פאַרקויפן וואָס מע האָט, די קאַפּאָטע אויסטאָן און קויפן סטאַלאַזשן און בעסן, בעסן

[29] דעפּאָזיט. — [30] לוינט. — [31] (חוזק־לשון) שפּעקולאַנטן. — [32] אייז־קרעם. — [33] פּאָליציסט. — [34] פּאָליציי־קאָמיסאַריאַט.

believe that hundreds of rubles are popping straight into your pockets. Is it some magic over there or sorcery, or a spell, or something? Better take care that with all your triumphs you do not touch a penny of the dowry money, because if you should, you won't hear the last of it from Mother, God bless her! You'd think he could give a thought to what's needed at home, at least. You know well enough that I can't possibly do without a silk coat and some serge for a dress and two pieces of linen cloth. I have to remind him of every little thing—the poor wretch has lost his memory; you'd think his brains have dried out! As Mother says, God bless her, "If a dig in the ribs doesn't work, try a brick. . . ." Which is the heartfelt wish of your really devoted wife,

Sheineh-Sheindl.

7

To my dear, wise, and modest helpmeet, Sheineh-Sheindl, long may she live!

Firstly, I am come to inform you that I am, by the grace of God, well and in good cheer. May the Lord, blessed be His name, grant that we always hear from one another none but the best, the most comforting and the happiest of tidings—amen.

And Secondly, I want you to know that I've made very good headway. That is to say, I'm up to my neck in baisses, and I am now very busy with London. This means that in one shot I hand out, or receive, as much as ten thousand pounds, twenty thousand pounds—on an "option," of course. Already I have access to all the business offices and am even privileged to sit in Café Fanconi, side by side with all the big speculators at the white marble tables, and order a portion of ice cream, because in our Odessa it is the custom that as soon as you sit down, up comes a man dressed in a coat with a tail and orders you to order ice cream. And since you cannot be an exception, you have to order it. And when you finish your portion of ice cream, he orders you to order another portion—if you don't, you're not allowed to remain. Then you have to loiter in the streets, which isn't quite nice for a speculator, and besides, there's a policeman in the street who looks for loiterers. . . . However, since Jews do have to loiter, we try to evade him. We play hide-and-seek with him and generally manage to fool him. But if he succeeds in catching anyone, he pounces on his precious prey and takes the treasure straight to the police station, as one might say, "Look, I've brought you a Jew. . . ."

And as for your saying that you don't believe in my "variations" and "differences," it only goes to show that you're weak in politics. For instance, in our Café Fanconi, there is a man we call Gambetta. Day in, day out, he talks politics and nothing but politics! In a thousand ways he can prove to you that there's a smell of war in the air. He says that every single night he can hear cannon shots—not here, but over there, in France. The French, he says, will never forget that man Bismarck as long as they live. He says, war simply must break out soon—it can't be otherwise. If you listen to Gambetta preach, you feel you have to sell everything you own, down to your coat, in order to buy up stallages and baisses, baisses without end!

And as for what you write about me buying you a coat, well, my dearest wife, I've got an eye on something much better for you—namely, a golden watch with a medallion, a golden chain, and a brooch, and I also saw some bracelets in one shopwindow, as a matter of fact, not far from Fan-

— אַן אַ שיעור בעסן! און וואָס דו שרײַבסט מיר מכּוח אַ מענטעלע, אַז איך זאָל דיר קויפֿן, האָב איך פֿון דײַנעט וועגן, זוגתי היקרה, בעסער אויסגעקוקט אַ שענערע זאַך, דהײַנו: אַ זייגערל אַ גילדנס מיט אַ מענדעליאָן [35] און מיט אַ גילדן קייטל מיט אַ בראָש, און בראַנזוליעטן האָב איך געזען אין פֿענצטער, טאַקע ניט ווײַט פֿון פֿאַנקאָנין — זאָג איך דיר: פּרימאַ שבפּרימאַ! [36] און מחמת איך האָב קיין צײַט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינעם אַנ־דערן בריוו וועל איך דיר אַרויסשרײַבן אַלצדינג באַריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבן מיט געזונט און מיט הצלחה.

ממני בעלך מנחם־מענדל

עיקר שכחתי. די שפֿע איז דאָ, קיין עין־הרע, גרויס און ייִדן זײַנען דאָ אַזוי פֿאַרטאָן אין פּרנסה, אַז מע פֿאַרגעסט פֿון שבת און פֿון יום־טובֿ. פֿאַרשטייט זיך, אַז בײַ מיר איז שבת — שבת. עס מעגן פֿאַלן שטיינער פֿונעם הימל, מוז איך מיך שבת דורכגיין אין שול אַרײַן. די אַדעסער שול מעג מען גיין אָנקוקן. ערשטנס, רופֿט מען דאָס כאָרשול, מחמת אויבן גייט זי מיט אַ קאָלפּעק [37], און קיין מזרח איז ניטאָ. אַלע זיצן מיטן פּנים אַהין. און דער חזן (פּיני הייסט ער, שוין איין מאָל אַ חזן!) גייט דווקא געגאָלט די באָרד. נאָר עבֿרי קען ער אַ ביסל בעסער פֿון אײַער אַלטן דראָנג משה־דוד! זאָלסט זען אַז סע קומט צו „בריך שמיה דמרא עלמא״, נעמט ער אײַן אַ מיתה־משונה! זײַן „מזמור שיר ליום השבת״ מעג מען האָרכן אויף בילעטן. אַלע זינגערלעך שטייען אויסגעשטעלט אַרום אים, אָנגעטאָן אין קליינע טליתימלעך — מחיה! ס׳זאָל זײַן צווי מאָל אין וואָך שבת, וואָלט איך צווי מאָל אין וואָך געגאַנגען הערן פּינין דאַווענען. איך פֿאַרשטיי ניט די היגע ייִדן, פֿאַר וואָס זיי גייען ניט דאַוונען. און אַפֿילו די, וואָס גייען דאַוונען. דאַוונען אויך ניט; זיי זיצן ווי די טאָקן [38] אין די צילינדערס, מיט די פֿעטע אויסגעפּאַשעטע פּנימער, מיט די קליינע טליתימלעך, און — שאַ! טאָמער וויל אַ ייִד אַ דאַוון טאָן אַ ביסל העכער, קומט־צו צו אים דער שמש מיט די קנעפּ און זאָגט, ס׳זאָל זײַן שטיל. — מאָדנע ייִדן אין דעם אַדעס!

הנ״ל

— VIII —

שיינע־שיינדל פֿון קאַסרילעווקע צו איר מאַן מנחם־מענדל אין אַדעס

לכבֿוד בעלי היקר הנגיד המפֿורסם החכם מופֿלג מוהר״ר

מנחם־מענדל נ״י.

ערשטנס, קום איך דיר צו מעלדן, אַז מיר זײַנען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטן געזונט, גיב גאָט דאָס נעמלעכע פֿון דיר צו הערן אויף ווײַטער ניט ערגער.

צווייטנס, שרײַב איך דיר, בעלי היקר, אַז איך פֿאַרשטיי ניט, וואָס איז די גדולה, וואָס מע דאַרף זיצן בײַ פֿראַנקאָנין. ברענען זאָל זי! בײַ די מירמלשטיינערנע טישלעך פֿרעסן פֿון אין דער פֿרי ביז אויף דער נאַכט דער רוח ווייסט וואָס? אַבי אויסברענגען געלט? און וואָס איז דאָס פֿאַר אַ משוגענער דאָרטן בײַ אײַך אין אַדעס, וואָס סע חלומט זיך אים, אַז מע שיסט? געשאָסן זאָל ער ווערן פֿון גאָט! מלחמות גלוסט זיך אים! ווי זאָגט די מאַמע? „יענעמס בלוט איז בײַ אים וואַסער״... גילדענע זייגערלעך מיט בראַנזוליעטן האָסט דו דערזען אין די פֿענצטער אין אַדעס? אַ גדולה אויף דער באָבע! וואָס טויגן מיר דײַנע מתנות, מענדל, וואָס דו זעסט זיי דורכן פֿענצטער? ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבן: „קרעפּלעך אין חלום איז ניט קיין קרעפּלעך, נאָר אַ חלום״... דו כאַפּ זיך אַרײַן בעסער אין אַ קלייט

[38] געטאָקטע, געשניצטע.

coni's, and I tell you, they're Class A! And since I am pressed for time, I must cut this short. Please God, in my next letter I'll write you everything in detail. For the time being, may the Lord grant health and success.

From me, your husband,
Menahem-Mendl.

Just remembered! There is such prosperity here, knock on wood, and people are so busy doing business that one loses sight of Sabbaths and holidays. For me, of course, Sabbath always is Sabbath. It can rain stones from the sky, but on Sabbath I've got to drop into the synagogue. The Odessa synagogue is something to see. First of all, it is called the Choir Synagogue because on top of it there's a round cap instead of a roof, and it hasn't got an East Wall. That is to say, everybody sits facing the cantor. And as for the cantor (Pinney is his name, and what a voice!), it's true he doesn't wear a beard, but he cannot be compared to that old drone of yours, Cantor Moishe Dovid! You ought to hear him pray—it can drive you out of your wits! As for his Sabbath day psalm, it is worthwhile buying a ticket to hear it. All the little choirboys stand around him in their little prayer shawls—what a pleasure! If Sabbath were to fall twice a week, I'd go twice a week to listen to Pinney. I cannot understand the Jews of Odessa—why don't they go to the synagogue to pray? And even those who do go to pray don't pray; they sit like puppets with their fat and shiny faces; they wear top hats on their heads; their prayer shawls are small and skimpy, and—shsh!—nobody even opens his mouth. And if some Jew should venture to pray a little louder, up comes the beadle with shiny buttons and says, "Quiet, please!" Funny Jews in Odessa!

As above.

8

To my dear, esteemed, renowned, and honored husband, the wise and learned Menahem-Mendl, may his light shine forever.

In the first place, I want to let you know that we are all, praise the Lord, perfectly well, and may we hear the same from you, please God, and never anything worse.

In the second place, I am writing to say, my dearest husband, that I cannot understand what's so wonderful about having to sit at marble tables in Franconi's, may she burn to an ash, and gorge on what-do-you-call-it from morning till night. Just to throw money away? And who is that madman who wanders around your Odessa dreaming about cannon shots—may he get shot full of holes himself! Wars—is that what he hankers after? As Mother says, God bless her, "What's blood to you is water to him. . . ." Oh, so you've seen golden watches and bracelets in Odessa shopwindows! You can save them for your grandmother! What earthly use to me are presents which you see through windowpanes, Mendl? As Mother says, God bless her, "Pancakes seen in a dream aren't pancakes, only a dream. . . ." Better walk straight into a shop and buy me some linen for bedsheets and pillowcases, and a couple of woolen blankets, and some table silver for the house, and whatnot. Just imagine, Blumeh-Zlatch finds it necessary to stick her nose up at me. Her head is swollen twice its size with pride, may she swell till she bursts! And

אַרײַן און קויף מיר אַ שטיקל וועבל [39] אויף וועש, און מאַדעפּאַלאַן [40] אויף ציכלעך, און אַ פּאָר בײַיענע [41] קאָלדרעס, און אַ ביסל זילבער אין שטוב אַרײַן, און עפּעס נאָך. מאָל דיר, אַז בליומע־זלאַטע באַדאַרף זיך שוין אַקעגן מיר בלאָזן (אויפבלאָזן זאָל עס זי, ווי אַ פּאָכיר [42]!). וואָס איז? זי טראָגט אַ האַלדזפּערל? זאָל עס איר טאַקע נאָר פֿאַרשטערט ווערן! זי האָט דאָס אַ דאָליע בײַ איר מאַן! לײַט האָבן גליק צו אַלצדינג; נאָר איך איינע בין עפּעס אין אַזאַ פֿינצטערער, וויסטער שעה געבוירן געוואָרן, אַז אַ מינדסטע זאַך באַדאַרף איך אים דערמאַנען! לאָז זיך דיר דאַכטן, עלעהיי דו האָסט געקויפֿט נאָך אַ העס מיט נאָך אַ באַס, מיט נאָך אַ דער שוואַרץ יאָר ווייסט אײַך דאָרט, ווי דו רופֿסט עס אָן! איך זאָג אים: פֿאַרקויף דאָס, וואָס דו האָסט, און צייל געלט! גייט ער און קויפֿט נאָך! וואָס האָסט דו מורא? וועסט ניט קריגן די סחורה נאָך דעם? איך זע שוין אַרויס, וואָס דאָס איז פֿאַר מסחרים און וואָס דאָס איז פֿאַר אַ שטאָט אַדעס, אַז שבת איז קיין שבת ניט און יום־טובֿ איז קיין יום־טובֿ ניט, און דער חזן איז מיט אַ געגאָלטער מאָרדע, מײַנע וויטיקן אויף זײַן קאָפּ! מיר דאַכט, אַז פֿון אַזאַ שטאָט און פֿון אַזעלכע מענטשן דאַרף מען לויפֿן ,ווי פֿון אַן עיפּוש. צום סוף ליגט ער דאָרט און וויל ניט אַרויסקריכן. ווי זאָגט די מאַמע? „דער וואָרעם ליגט אין כריין און מיינט, אַז ס׳איז גאָר קיין זיסערס נישטאָ“... לכן שרײַב איך דיר, בעלי היקר, זאָלסט זיך גוט באַרעכענען וואָס דו טוסט און אויפֿהערן הוליען אין דעם זיסן אַדעס. ס׳זאָל אויף דעם קומען אַ שׂריפֿה, ווי עס ווינטשט דיר

דײַן באמת געטרײַע פֿרוי שײנע־שײנדל

יאָ! זאָג נאָר, מענדל, ווער איז אָט די פֿראַנקאָני, וואָס דו שרײַבסט מיר אַלץ, אַז איר זיצט דאָרטן טאָג ווי נאַכט? ס׳איז אַן ער צי אַ זי?...

[39] געוועב. — [40] ווייסצייג. — [41] וואַטענער שטאָף. — [42] פּוכיר, געשווילעכץ, אָנגעבלאָזן אָרט אויפֿן לייב.

for why? Because she is wearing a string of pearls around her neck, may it choke her! Well, she has it sweet with her husband! Some people have all the luck; it's only me who was born in such a dark and miserable hour that I've got to remind him of every little thing! Try to imagine that you are spending your money on another baisse, another mess, and all those other things which only the devil knows what they are and which I cannot even pronounce. I keep telling him: Sell whatever you have and count your change—so he goes and buys more! What are you afraid of? That you won't get any of this merchandise later on? I can see it all very plain now—what kind of business you're doing and what kind of town Odessa is, where a Sabbath is not a Sabbath, and a holiday is not a holiday, and where the cantor struts around with a shaved chin, may all my sins fall on his head! To my mind, from such people and from such a town one ought to run away like from a putrid swamp. But there he is, wallowing in it without any intention of budging. As Mother says, God bless her, "The worm inside the radish thinks there's no sweeter place. . . ." And so, my dearest husband, I am writing you to think over carefully what you are doing and to stop frisking around your sweet Odessa, may it burn to an ash, which is the heartfelt wish of your really devoted wife,

Sheineh-Sheindl.

Oh, yes! Please tell me, Mendl, who is Franconi, with whom you seem to be spending all your days and nights? Is it a he or a she? . . .

— IX —

מנחם־מענדל פֿון אַדעס צו זײַן ווײַב שײנע־שײנדל אין כּאַסרילעווקע

לזוגתי היקרה הצנועה החכמה מרת שײנע־שײנדל שתחי׳.

ראשית, באתי להודיעך, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפֿן, מע זאָל תּמיד הערן איינס פֿונעם אַנדערן נאָר גוטס מיט בשׂורות טובֿות, ישועות ונחמות — אָמן.

והשנית, זײַ וויסן, אַז עס שמעקט שוין מיט גראָבע טויזנטער! אַז גאָט וועט העלפֿן און דאָס אולטימאָ וועט אָפּלויפֿן גלאַט, וועל איך מאַכן אַ הויפּטרעפּער. איך וועל אײַנקאַסירן מײַנע אַלע דיפֿערענצן און וועל זיך דורכפֿאָרן אַהיים און וועל דיך, אם ירצה השם, אַרויסנעמען אַהער, קיין אַדעס. אַ דירה וועלן מיר דינגען אויף דער רישעליי [43], אײַנקויפֿן שיין מעבל און וועלן לעבן, ווי מע לעבט דאָ בײַ אונדז אין אַדעס. דערווײַל האָב איך צו טאָן, ניט פֿאַר דיר געדאַכט, מיטן מאָגן; אַ פּנים, דאָס מאַראָזשענע האָט מיר פֿאַרשאַדט... אַז איך קום צו פֿאַנקאָנין, עס איך שוין ניט קיין מאַראָזשענע. וואָס דען? איך הייס מיר געבן אַזאַ געטראַנק, וואָס מע ציט דאָס דורך אַ שטרוי; ס׳איז אי זיס, אי ביטערלעך, אַזוי ווי אַ מין סאַלץ מיט לאַקריץ [44], און מע קאָן דאָס מער ניט פֿאַרדײַען ווי צוויי, העכסטנס — דרײַ גלעזער. מוז מען זיך די איבעריקע צײַט אַרומדרייען אויף דער גאַס און האָבן צו טאָן מיט דעם גאָראָדאָוואָי, און דאָס איז זייער נישט אײַנגענעם! ער קוקט שוין אויף מיר פֿון אַ צײַט, נאָר מיט חסד, גאָט האָט מיך ביז אַהער אויסגעפֿירט. איך אַנטלויף פֿון אים אַלע מאָל [45] און באַהאַלט זיך אויס. וואָס טוט דען ניט אַ ייִד צוליב פּרנסה? דער אייבערשטער זאָל העלפֿן, אַז די ראַליזאַציע [46] זאָל אָפּלויפֿן בשלום,

[43] אַן אַדעסער הויפּטגאַס. — [44] זיסקײַט וואָס נודיעט. — [45] פֿון וועמען אַנטלויפֿסט ער? פֿון פּאָליציסט? פֿון גאַס?. — [46] פֿאַרקויף, ליקווידאַציע.

9

To my dear, wise, and modest helpmeet, Sheineh-Sheindl, long may she live!

Firstly, I am come to inform you that I am, by the grace of God, well and in good cheer. May the Lord, blessed be His name, grant that we always hear from one another none but the best, the most comforting, and the happiest of tidings—amen.

And Secondly, I want you to know that already there is a smell of heavy money in the air! If the ultimo passes without a hitch, I'll be on the top rung, God willing. Then I'll cash in all my "differences," start out for home and, please God, take you to Odessa with me. We'll rent an apartment on Richelieu Street, buy some nice furniture, and start the kind of life one can have only in our Odessa. In the meantime, I'm having a little trouble with my stomach, may you be spared the same. It looks as if all that ice cream has upset it. . . . Now, when I come to Fanconi's, I don't eat ice cream anymore. So what do I do? I order a drink which you sip through a straw; it's sweet and a little bitter all in one, it tastes like salty licorice, and you can't possibly manage more than two or, at the most, three glasses of it at a sitting. So the rest of the time you have to go loiter outside and have dealings with the policeman, which isn't at all pleasant. He's had an eye on me for some days, but the Lord has been good, and I've managed to evade him every time and to hide from him. What doesn't a Jew do for a living? If, with the help of heaven, the "settlement" goes without a hitch, I'll buy you double of everything you want, please God, more than you ever dreamed of.

וועל איך דיר, אם ירצה השם, אַלצדינג קויפֿן בכפל־כפלים, אַ סך מער ווי דו קאָנסט זיך גאָר פֿאָרשטעלן. און וואָס דו זאָגסט, אַז דער גאַמבעטע איז אַ משוגענער, האָסט דו אַ טעות; ער איז נאָר אַ ביסל אַ ספּילשלעוועו [47]. גאָט זאָל היטן, עמעצער זאָל אים אַ זאָג טאָן אין פּאָליטיקע ניט אַזוי ווי ער וויל! ער איז דעמאָלט קאַפּאַבל [48] יענעם צערײַסן אויף שטיקלעך! ער דרינגט, אַז הײַנט־מאָרגן מוז עפּעס אַרויסשפּרינגען. און דאָס, זאָגט ער, וואָס ס'איז איצטער מיט אַ מאָל שטיל געוואָרן, איז ערשט אַ באַווײַז, זאָגט ער, אויף מלחמה. „פֿאַר אַ בורע [49] איז תּמיד, זאָגט ער, שטיל"... איך האָב נעכטן געקאָנט פֿאַרקויפֿן עטלעכע בעסלעך מיט אַ צוויי־דרײַ סטאַלאַזשן און פֿאַרדינען שיין געלט, האָט מיך גאַמבעטע נישט דערלאָזט. „איך וועל אײַך — זאָגט ער — דעם קאָפּ צעשלאָגן, טאָמער לאָזט איר אַרויס אין אַזאַ צײַט אַ שטיקל סחורה פֿון דער האַנט!" עס גייט — זאָגט ער — אַ צײַט, וואָס אַ סטאַלאַזש פֿון אַ פֿופֿציקער וועט ווערט זײַן רי"ש קאַרבן, און שי"ן, און ת"ק, און טויזנט, און פֿאַר וואָס ניט קיין צוויי טויזנט?... עס זאָל זײַן ווי גאַמבעטע זאָגט, כאָטש האַלב ווי ער זאָגט — ווער איך נתעשר! איך האָף, אַז איך וועל, אים ירצה השם, תּיכּף נאָך דער ראַליזאַציע זיך געבן אַ קער־איבער צוריק אויפֿן האָס און וועל אָנהייבן קויפֿן קערבלעך און געבן לאָנדאָן אויף וואָס די וועלט שטייט! איך וועל זיי באַווײַזן, וואָס הייסט לאָנדאָן און וואָס הייסט קערבלעך! און מחמת איך האָב קיין צײַט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אינעם אַנדערן בריוו וועל איך דיר אַרויסשרײַבן אַלצדינג באַריכות. לעת־עתּה לאָז גאָט געבן מיט געזונט און מיט הצלחה.

ממני בעלך מנחם־מענדל

עיקר שכחתי. וואָס דו פֿרעגסט זיך נאָך אויף פֿאַנקאָנין (ניט ווי דו רופֿסט דאָס אָן „פֿראַנקאָני"), איז דאָס ניט קיין ער און ניט קיין זי. ס'איז אַזאַ קאַפֿיי, וואָס מע טרינקט דאָרט קאַווע און מע עסט מאַראָזשענע, און מע מאַכט געשעפֿטן אויף לאָנדאָן. לאָם איך דאָס פֿאַרמאָגן כאָטש האַלב, וואָס דאָרט ווערט געמאַכט אין איין טאָג!

הנ"ל

[47] וו ספּילטשיווער, היציקער. — [48] פּעיק, בכוח. — [49] (רוס') שטורעם.

— x —

שיינע־שיינדל פֿון קאָסרילעווקע צו איר מאַן מנחם־מענדל אין אַדעס

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפֿורסם החכם מופֿלג מוהר"ר

מנחם־מענדל נ"י.

ערשטנס, קום איך דיר צו מעלדן, אַז מיר זײַנען אַלע גאָט צו דאַנקען אין בעסטן געזונט, גיב גאָט דאָס נעמלעכע פֿון דיר צו הערן אויף ווײַטער ניט ערגער.

צווייטנס, שרײַב איך דיר, אַז די קינדער מאָזלען אַלע דרײַ, און איך שלאָף נישט קיין נעכט, און ער טרינקט דאָרטן קובעבע מיט לאַקריץ! וואָס גייט אים אָפּ, איך בעט אײַך, קאָפּווייטיק? ער האָט זיך עס אַ ביסל צעהעצקעט! קיין אַדעס וויל ער מיך אַרויסנעמען! ער מיינט, אַז ער וועט מיר זאָגן אַדעס, פֿלי איך באַלד! הערסט דו, מענדל, זאָלסט דיר אַרויסשלאָגן פֿון קאָפּ, מענדל, ווערסט מיך אַהינצו ניט פֿאַרנאַרן. זײַ רויק! מײַן באָבעס באָבע איז דאָרטן קיין מאָל ניט געווען און איז זיך באַגאַנגען אָן דעם, וועל איך זיך מסתּמא אויך אָן דעם באַגיין. דו וועסט מיר ניט אײַנריידן, מענדל, אַז איך זאָל דיר אָוועקוואַרפֿן מײַן טאַטע־מאַמע מיט אַלע ליבע פֿרײַנד און זיך אַוועקלאָזן אין דעם וויטטן אַדעס, ברענען זאָל עס דיר אויפֿן פֿײַער! מעגסט זיך זאָגן, מענדל, וואָס דו ווילסט, דײַן אַדעס הייבט מיר נישט אָן צו געפֿעלן. איך האָב עס פֿײַנט, איך ווייס ניט פֿאַר וואָס. נאָך מײַן שׂכל נאָך קומט־אויס, אַז דו באַדאַרפֿסט די סחורה דײַנע ביסלעכווײַז אויספֿאַרקויפֿן און מאַכן דערפֿון געלט. ווי זאָגט די מאַמע זאָל לעבן? פֿון אַלע מילכיקע מאכלים איז דאָס בעסטע — אַ שטיקל פֿליש... אַ, וואָס? טאָמער האָסטו זיך גענאַרט? פֿאַר יענעם דאָס גליק! און וואָס דײַן משוגענער גאַמבעט (איך זאָג דיר פֿאָרט, אַז ער איז אַ משוגענער!) לאָזט דיר ניט פֿאַרקויפֿן, פֿאַרשטיי איך ניט, וואָס גייט עס אים אָן. וואָס איז זײַן באָבעס דאגה? שפּײַ אים אָן אַ פֿול פּנים. וואָס, ער וועט דיר דערציילן מלחמות? פּאָלג מיר, מענדל, שנײַד־אָפּ, פֿאַרקויף־אויס, ווי גאָט איז דיר ליב! האָסט פֿאַרדינט

And when you say that Gambetta is a madman, you are making a mistake; he is simply rather quick-tempered. Heaven preserve anyone from saying something about politics that he doesn't fancy! Then he is capable of tearing you limb from limb. He claims that something is liable to explode any day now, and, he says, the mere fact that at the moment everything is suddenly quiet certainly points to war. "There is always," he says, "a lull before a storm. . . ." Yesterday I had a chance to sell several baisses, as well as two or three stallages, and to make a good profit, but Gambetta wouldn't let me do it. He said, "I'll break your head if at a time like this you will let the tiniest bit of merchandise slip out of your fingers!" The hour is close, he says, when a fifty-ruble stallage will be worth two hundred, three hundred, five hundred, a thousand—and why not even two thousand? . . . If it is as Gambetta says—or even half of what he says—I'm bound to get rich! Right after the settlement, I hope, please God, to switch back to hausses, start buying up rubles, and give London a fine runaround. I'll show them the difference between London and a ruble! And since I am pressed for time, I must cut this short. Please God, in my next letter I'll write you everything in detail. For the time being, may the Lord grant health and success.

From me, your husband,
Menahem-Mendl.

Just remembered! As for what you ask about Fanconi (not "Franconi" as you say), it's neither a he nor a she. It is simply a coffeehouse where you drink coffee, eat ice cream, and deal in London. I wish I had at least half the money that changes hands there in a single day!

As above.

10

To my dear, esteemed, renowned, and honored husband, the wise and learned Menahem-Mendl, may his light shine forever.

In the first place, I want to let you know that we are all, praise the Lord, perfectly well, and may we hear the same from you, please God, and never anything worse.

In the second place, I am writing to say that the children are down with the measles, all three of them, and I don't sleep nights, while he is sitting there drinking vinegar with licorice! Has he anything in his head to worry about—a headache maybe? And just listen to all the excitement—he's going to take me to Odessa! He thinks all he has to do is say, "Odessa," and I'll fly there like a shot. Listen, Mendl, get that silly idea out of your head; Mendl, you won't talk me into going there; Mendl, you can be sure of that! My great-grandmother was never there and managed to get along without it, so I suppose I, too, can manage without Odessa. You're not going to persuade me, Mendl, to leave my father and mother and all my good friends and go to your cursed Odessa, may it burn to an ash! You can say what you will, Mendl, but your Odessa is beginning to get under my skin. I don't know why, but I hate it. My good sense tells me you ought to sell your merchandise gradually and turn it into money. As Mother says, God bless her, "The best of all dairy dishes is—a piece of meat. . . ." So what? Are you afraid to let a bargain slip through your fingers? Let the others enjoy it! And as

50 עטלעכע קערבלעך? גענוג! ביז וואַנעט איז דער שיעור צו כאַליען דאָרטן? נאָר גאָר ניט, מישטיינס געזאָגט, איך האָב דען עפּעס אויך אַ וועדט? איך בין דאָך שיינע־שיינדל, ניט בלומע־זלאַטע; בלומע־זלאַטע, אַז זי טוט נאָר אַ פּיפּס דעם מאַן אירן, האָרפּט דאָס מיט אים

דאָס ניין יעריקע קדחת. למען השם, מענדל סערדעצע, פאַרקויף און פּאַק זיך אין וועג אַריין! פאַרגעס נאָר נישט אַ טוץ געשטיקטע העמדער פון מיינעטוועגן, סאַמעט אויף אַ מלבוש פון דער מאַמעס וועגן — לאָז זי אויך געדענקען, ווען דער איידעם אירער איז געווען אין אַדעס און געהאַנדלט מיט משוגעים — ציץ אַ שטיקל פון היינטיקע מוסטערן און, אַז עס וועט קריכן אין טשעמאָדאַן אַריין, אַ ביסל גלאָזוואַרג, און דאָס איבעריקע דאָרטן, ווי דו פאַרשטייסט, און קום צו פאָרן אַהיים. לאָז אויפהערן די וועלט מיר שטעכן די אויגן און שוואַרצן דאָס פּנים. און לאָם איך זען, אַז דו זאָלסט מיר ניט פאָלגן, אַזאַ מכּה מיינע שונאים, ווי דו וועסט מיר פאָלגן, ווי עס ווינטשט דיר פון טיפן האַרצן

דיין באמת געטריַיע פרוי שיינע־שיינדל

— XI —

מנחם־מענדל פון אַדעס צו זיין ווייב שיינע־שיינדל אין כתרילעווקע

לזוגתי היקרה הצנועה ההכמה מרת שינע־שיינדל שתחי׳.

ראשית, באתי להודיעך, אַז איך בין ברוך השם בקו החיים והשלום. השם יתברך זאָל העלפן, מע זאָל תּמיד האָרכן איינס פונעם אַנדערן נאָר גוטס מיט בשורות טובות, ישועות ונחמות — אמן.

והשנית, זיי וויסן, אַז דאָס אולטימאַ איז אָנגעקומען און ס׳איז געוואָרן אַן איבערקערעניש, זאָל גאָט שומר ומציל זיין! פון דער גרויסער וואַריאַציע, וואָס איך האָב אויף איר אַרויסגעקוקט ווי אויף משיחן, האָט זיך אויסגעלאָזט אַ בוידעם. ביסמאַרק, שמועסט מען, האָט זיך צוגעקילט, באַקומען דעם קאַטער — איז אין דער פּאָליטיקע געוואָרן א מהומה, מע ווייסט ניט וואָס טוט זיך. לאָנדאָן איז טאַקע

געוואָרן מיט גאָלד גלייך, און דאָס קערבל איז טאַקע געפאַלן אין שאול תחתיה אַריין, און ס׳איז אַוועק אַ מוראדיקער בעס! וועסט דו דאָך פרעגן: ווו זיינען מיינע בעסן מיט מיינע סטאַלאַזשן? איז דער תירוץ: די בעסן זיינען ניט קיין בעסן, די סטאַלאַזשן זיינען ניט קיין סטאַלאַזשן, קיינער וויל ניט נעמען, קיינער וויל ניט געבן — און רוף מיך קנאַקניסל! און ווי אויף צו להכעיס, האָב איך געשטעקט מיט מיין סחורה אַלץ ביי אַזעלכע מענטשלעך, וואָס מיט איין קוועטש זיינען זיי דערשטיקט געוואָרן. הכלל, עס איז אַ שריפה, אַ מגפה, גאָר נישט צו דערקענען דאָס פּלאַץ! אוי, ווען איך קער זיך איבער מיט איין טאָג פריער! נו גיי, זיי אַ נביא! אַלע לויפן־אַרום ווי די פאַרסמטע מייז; עפּעס אַ מהומה אויף איטלעכן באַזונדער! אַלע שרייען לאָנדאָן! ווו איז מיין לאָנדאָן? גיב מיר דאָס לאָנדאָן! לאָנדאָן, לאָנדאָן! נאָר ווער מיר לאָנדאָן? וואָס מיר לאָנדאָן? עס פליען פּעטש, פייגן, אין טאַטנס טאַטן, און איך אויך בתוכם... דער שפּיץ — ס׳איז אַ פּנים, גאָר נישטאָ קיין לאָנדאָן אין ערגעץ ניט! — הכלל, זוגתי היקרה, ס׳איז ביטער און פינצטער, איך האָב אַוועקגעגעבן דאָס גאַנצע פאַרדינסט, מיטן קרן, מיט דער צירונג, וואָס איך האָב דיר איינגעקויפט, אפילו די קאַפּאָטע די שבתדיקע אויסגעטאָן און פאַרזעצט — און דאָס איז אַלצדינג אַריין אַהין... און איך געפין זיך איצט אין אַזאַ טרויעריקער לאַגע, וואָס איז אין לשער, און אַהיים בענק איך אַזוי, אַז ממש עס גייט מיר אויס דאָס חיות! איך פאַרשעלט מיר דאָס געביין הונדערט מאָל אַ טאָג. בעסער וואָלט איך זיך אויסגעבראָכן אַ פוס איידער איך בין געקומען אַהער אין אַדעס, ווו אַ מענטש האָט קיין שום ווערדע נישט! אַ מענטש קאָן דאָ גייענדיק שטאַרבן אין מיטן גאַס און קיינער וועט זיך אפילו ניט אָפּשטעלן אַ קוק טאָן. וויפל מעקלערס האָבן געלעבט אַרום מיר, אָפּגעלעקט אַ ביינדל, און היינט דערקענען זיי מיך שוין גאָר ניט! פריער האָב איך דאָ געהאַט אַ נאָמען דער קאַסרילעווקער בלייכרעדער, און היינט מאַכן זיי פון מיר חוזק, טאַקע די מעקלערס אַליין. זיי זאָגן, באשר איך פאַרשטיי ניט דאָס געשעפט. לאָנדאָן, זאָגן זיי, באַדאַרף מען פאַרשטיין. ווו

for your madman Gambet who doesn't allow you to sell (I tell you again, he's a madman!), I don't understand what he has to do with it! What concern are your grandmother's worries to him? Send him to the blazes together with all his war stories! Listen to me, Mendl: Cash in your affairs, and sell everything while the good Lord is still watching over you. Did you manage to earn a little money? Enough! How long are you going to waste away there? But what's the use—do I carry any weight with you? After all I'm only Sheineh-Sheindl and not Blumeh-Zlateh. When Blumeh-**Zlateh utters one twitter, it throws her husband into a nine-year fever! For heaven's sake, Mendl my dear, sell everything, pack up and come home! Only don't forget to buy a dozen embroidered shifts for me, some velvet material for a frock for Mother (let her remember that her son-in-law was once in Odessa and did business with madmen)—also a length of fashionable printed cotton and, if you can manage to squeeze them into your suitcase, some glassware and any other things you may think useful, and come home, so the whole world should stop pointing their fingers at me and jeering at me. Well, we'll see whether you'll listen to me! May my enemies live to see the day you take my advice, which is the heartfelt wish of your really devoted wife,**

Sheineh-Sheindl.

11

To my dear, wise, and modest helpmeet, Sheineh-Sheindl, long may she live!

F i r s t l y, I am come to inform you that I am, by the grace of God, well and in good cheer. May the Lord, blessed be His name, grant that we always hear from one another none but the best, the most comforting, and the happiest of tidings—amen.

A n d S e c o n d l y, I want you to know that the ultimo arrived and turned everything upside down, may heaven preserve us. The great variations, which I awaited like the Messiah's coming, went up in smoke. Bismarck, they say, caught a cold, so a terrible panic started up in politics, and nobody knows what's what. London is now actually worth its weight in gold, and our ruble has actually dropped down into the deepest cellar, and a terrible baisse has set in! So you're sure to ask what happened to all my baisses and my stallages? The answer is that baisses aren't baisses, and stallages aren't stallages—nobody wants to take; nobody wants to give—and what are you going to do about it? As in spite, I got my affairs entangled with little people who were choked by the first squeeze. In a word, this is an earthquake, a disaster, a catastrophe—you wouldn't recognize the place! Oh, had I made an about-face in time! But who can be a prophet? All the people are scurrying round like poisoned rats. There's a panic everywhere. Everyone is yelling, London! Where is my London? Give me London, London! But where is London? What is London? Slaps are flying, blows, insults, curses—and me in the middle. The point is there is no London and there never was!

In short, my dearest wife, everything looks dark and bitter. I've lost everything I made—profits, my capital, and the jewelry I bought you; I even had to strip off my Sabbath coat and pawn it—everything has gone down the drain. . . . You can't imagine the state I'm in, and I'm so

זײַנען זיי געווען פֿריִער, די חכמים? — מע רעדט שוין גאָר קיינע ניט פֿון מיר, גלײַך ווי איך וואָלט גאָר געווען אַ געשטאָרבענער הלוואי וואָלט איך טאַקע געשטאָרבן אײדער אַזעלכעס דערלעבן! או ווי אויף צו להכעיס זיצט אָט דער גאַמבעטע, ימח שמו זאָל ע ווערן, און הערט ניט אויף צו גראַגערן אין די אויערן מיט זײַן פּאָליטיקע: „האַ, זאָגט ער, האָב איך אײַך געזאָגט אַ בעס?" — „וואָ קומט מיר אַרויס, זאָג איך, פֿון אײַער בעס, אַז מע גיט מיר ניט זאָג איך, קיין לאָנדאָן?"... לאַכט ער און זאָגט מיר: „ווער איז אײַן שולדיק? די בערזע, זאָגט ער, דאַרף מען פֿאַרשטיין, און אַז מ קאָן ניט האַנדלען מיט לאָנדאָן, דאַרף מען, זאָגט ער, האַנדלען מי אתרוגים"... איך זאָג דיר, זוגתי היקרה, ס'איז מיר אַזוי נמאס דאָ אָדעס, מיט דער היגער בערזע, מיט דעם פֿאַנקאָני, מיט די אַלע מענטשלעך! איך וואָלט געלאָפֿן אין דער וועלט אַרײַן! און מחמת איך האָב קיין צײַט ניט, מאַך איך דאָס בקיצור. אם ירצה השם, אין די ווײַטערע בריוו וועל איך דיר אַרויסשרײַבן אַלצדינג באַריכות. לעת־עתה לאָז גאָט געבן מיט געזונט און מיט הצלחה. און גריס די קינדערלעך אַלע און שווער און שוויגער גאָר פֿרײַנדלעך.

ממני בעלך מנחם־מענדל

עיקר שכחתי. דאָ אין דעם אָדעס איז אַ מנהג, אַז עמעצער דאַרף אַ גמילות־חסד, גייט ער נישט צו אַ שכן, צו אַ קרובֿ אָדער צו אַ באַקאַנטן, ווי למשל, בײַ אונדז אין כּאַסרילעווקע, נישט מחמת מע פֿוילט זיך גיין, נאָר פּשוט, מע ווייסט פֿריִער, אַז יענער וועט ניט שטעקן; מע נתנט ניט — און שוין! וואָס זשע טוט מען פֿאָרט, אַז מע דאַרף? איז געמאַכט געוואָרן אַ לאָמבאַרד, וואָס גיט אַרויס געלט וויפֿל דו ווילסט, אַבי נאָר דו ברענגסט אַ רעכטן משכּון: גאָלד איז גאָלד, זילבער איז זילבער, מעש איז מעש, און אַ מלבוש, און אַ סאַמאָוואַר, און אַ בענקל, און אַפֿילו די בהמה, אַז דו ברענגסט צו פֿירן, גיט מען דיר אויך אַרויס אויף איר געלט. דער חסרון איז נאָר, וואָס זיי שאַצן אַלצדינג זייער וואָלוול, בחצי חינם! דערפֿאַר האָבן זיי אַ מעלה: פּריצענט [52] נעמען זיי געשמאַקע, בײַסנדיקע, אַזוי אַז דאָס פּריצענט עסט־אויף דאָס קרן; מוז מען אַלע צוויי וואָכן מאַכן דאָרט אַ לעסיטאַציע [53], דאָס הייסט, מע פֿאַרקויפֿט־אויס די איבער־געבליבענע משכּונות, און מענטשן האַנדלען מציאות, מאַכן דערפֿון אַ שיין קערבל. ווען איך בין איצטער בײַ געלט, וואָלט איך געקאָנט אַ האַנדל טאָן אויפֿן לאָמבאַרד און אומקערן מײַן היזק אפֿשר נאָך מיט אַ סמיטשיק... נאָר גיי מאַך! אָן געלט זאָל מען גאָר ניט געבוירן ווערן אויף דער וועלט, און טאָמער איז מען געבוירן געוואָרן, זאָל מען בעסער שטאַרבן... איך קאָן מער ניט שרײַבן. שרײַב מיר פֿון דײַן געזונט, און וואָס מאַכן די קינדערלעך זאָלן לעבן, און גריס שווער און שוויגער און אַלעמען באַזונדער גאָר פֿרײַנדלעך.

הנ"ל

homesick I am wasting away! A hundred times a day I curse the day I was born. Better to have broken both my legs before I ever came to Odessa, where a man counts for nothing. You can drop dead walking in the middle of the street, and nobody will even stop to look. How many brokers made a living around me and enjoyed plenty of tidbits on my account! And today not one of them even recognizes me! Before, I had a name here—they called me the Rothschild of Kasrilevka—and today they are making fun of me—those very same brokers! To hear them talk, I don't understand a thing about this business. "London," they say, "is an art that has to be understood." Where were they before, those sages? Things have come to such a pass that nobody talks about me anymore—I might as well be dead! And I wish I were dead rather than face such disgrace. And for spite, that cursed Gambetta sits there and doesn't stop dinning politics in my ear. "Ah," he says, "didn't I keep saying baisses?" "What good," say I, "are your baisses when nobody gives me London!" He laughs and says, "Whose fault is it? One has to understand the stock exchange. And if one doesn't know how to deal in London," he says, "one should stick to rags and old bottles. . . ." I tell you, my dearest wife, I am so sick of Odessa, its stock exchange, its Fanconi, and all those petty people, I'd be glad to run away anywhere! And since I am pressed for time, I must cut this short. Please God, in my next letter I'll write you everything in detail. For the time being, may the Lord grant health and success. Greet all the children, God bless them, and give my kindest regards to your father and mother, to old and young, to big and small.

From me, your husband,
Menahem-Mendl.

Just remembered! There is a peculiar custom in this Odessa City—whenever anybody needs help, he doesn't go to a neighbor, a relative, or a friend, as we do in Kasrilevka, for example. Not because it's shameful, but simply because you know beforehand that you won't get even a fig, and that's all there is to it. So what does one do in time of need? They fixed up a place called pawnshop which gives you as much money as you want, so long as you bring them good security—it may be gold; it may be silver; it may be copper, or a suit, or a samovar, or a chair—even if you bring a cow, you can raise money on it! The only snag is that they put a very low value on anything you bring—less than nothing. On the other hand, there is one advantage: The interest they take is so nice and fat that it eats up your capital. So every two weeks they hold an "auction." That means, they sell all the securities which have not been redeemed, and people can get wonderful bargains and make a pretty penny on them. If I could lay my hand on some money now, I'd take a stab at doing business with a pawnshop, maybe get back what I lost, and perhaps even make a bit extra. . . . But what's the use? Without money, one should not be born into this world, and if one does get born, it is better to die. . . . I cannot write anymore. Let me know how you are feeling and what the children are doing, God bless them, and give my kindest greetings to your father and mother.

As above.

שיינע־שיינדל פון קאסרילעווקע צו איר מאן מנחם־מענדל אין אדעס

לכבוד בעלי היקר הנגיד המפורסם החכם מופלג מוהר״ר

מנחם־מענדל נ״י.

ערשטנס, קום איך דיר צו מעלדן, אז מיר זיינען אלע גאט צו דאנקען אין בעסטן געזונט, גיב גאט דאס נעמלעכע פון דיר צו הערן אויף ווייטער ניט ערגער.

צווייטנס, שרייב איך דיר, נארישער לעקיש, זע וואס דו האסט געטאן! וועלכער רוח האט דיך געטראגן קיין אדעס? וואס האסט דו דארטן אנגעשמעקט אזעלכעס? געבראטענע פייגעלעך האט זיך אים פארגלוסט! לאנדאן! מאראזשענע! קובעבע מיט לאקריץ! האסט דער־הערט, אז מע זעצט דיר אן אינעם לאנדאן אריין, פאר וואס זשע האסט דו ניט געזען באצייטנס אפצועקן אויף פריצענטן, דו בהמה, ווי עס פירט זיך צווישן סוחרים? ווו איז מענטשן? ווו איז א רבי? אין גאט־טעס [54] ווילן, וואס איז דאס פאר א תירוץ אולטימא־שמולטימא? האסט געקויפט סחורה, ווו איז די סחורה?! אוי, אזא־נ־אומגליק! דאס הארץ האט מיר אבער געזאגט, אז פונעם אדעס, ברענען זאל דאס, וועט קיין גוטס ניט ארויס! איך שרייב אים: פאר־אוועק, מענדל, טו א שפיי אויף זיי מיט זייער לאנדאן, עס זאל אויף דעם קומען א חלירע [55], רבונו של עולם! אנטלויף, זאג איך אים, אנטלויף. מענדל, ווי זאגט די מאמע? ארעמער דאך, וואס קנאקסטו?... נייך, הערט ער מיך ניט, ווארעם איך בין דאך שיינע־שיינדל, אז אך און ווי איז מיר, ניט בליומע־זלאטע. אוי, די מאמע מיינע איז טאקע א חכמה! זי טענהט מיט מיר כסדר, אז א מאן טאר מען נישט נאכגעבן די שמד, מע באדארף א מאן האלטן אין די הענט אזוי, אז ער זאל פילן, אז ער האט א ווייב! גאר גיי, אז ס'איז ביי מיר אזא טבע, איך קאן ניט זיין אזוי גראב, ווי בליומע־זלאטע; איך קאן זיך ניט שעלטן, אריינלייגן א מאן אין דער ערד אריין, אזוי ווי זי, איך קאן ניט! זאלסט האבן בליומע־זלאטען, ניט דערהארן [56] זאל זי, פאר א ווייב, וואלסט דו שוין געוווסט וואס פאר א גאט מיר האבן! און וואס דו זאגסט מכוח שטארבן, חכם איינער, ביסט דו א גרויסער נאר: א מענטש נעמט זיך ניט אליין דאס לעבן, א מענטש נעמט זיך ניט אליין דעם טויט. און אז מע ווערט אן דאס נדן, באדארף מען זיך שוין טאקע א מעשה אנטאן? דו נאר איינער ווו שטייט דאס דען אנגעצייכנט, אז מנחם־מענדל באדארף האבן געלט? שוטה! דו ווילסט גיין קעגן גאט? זעסט דאך, אז ער הייסט ניט, היינט וואס פילדערסטו דו? א שיינע ריינע כפרה! לאז זיך דיר דאכטן, עלעהי גזלנים זיינען דיך באפאלן אין מיטן וואלד, אדער ביסט קראנק געלעגן און חלילה פארקרענקט דאס נדן צו אלדי שווארצע יאר! דער עיקר, זאלסט ניט זיין קיין יידענע, מענדל! פארלאז דיך אויף

[54] (דייטשמעריש) גאטס. — [55] (פראוו׳) כאלערע. — [56] דערהארסן.

דעם וואס לעבט אייביק, ער איז א זן ומפרנס. קום צו פארן אהיים, וועסט דו זיין, אם ירצה השם, א גאסט ביי די קינדער... איך שיק דיר אויף דער הוצאה עטלעכע קערבלעך, און זע, מענדל, זאלסט נישט גיין אויף קיין לעסטאציעס און נישט האנדלען מיט קיין אל־טע שמאטעס — נאך דאס גייט דיר אפ! למען השם, באלד ווי דו וועסט באקומען מיין בריוו מיטן געלט, זאלסט דו זיך אויפזעצן און אפגעזעגענען זיך מיט אדעס, און ווי באלד דו וועסט נאר ארויספארן פון שטאט, אזוי זאל עס זיך אנצינדן פון אלע פיר זייטן, און עס זאל ברענען און פלאקערן, שרפהנען און פארשרפהט ווערן, ס'זאל פון דעם ניט בלייבן קיין שריד ופליט, ווי עס ווינטשט דיר פון טיפן הארצן

דיין באמת געטרייע פרוי שיינע־שיינדל

To my dear, esteemed, renowned, and honored husband, the wise and learned Menahem-Mendl, may his light shine forever.

I n t h e f i r s t p l a c e, I want to let you know that we are all, praise the Lord, perfectly well, and may we hear the same from you, please God, and never anything worse.

I n t h e s e c o n d p l a c e, I am writing to say, you foolish simpleton, just look and see what you've done! What ill wind has driven you to Odessa? What was it that smelled so good to you there? Roast pigeons—is that what you were longing for? London! Ice cream! Vinegar and licorice! The moment you saw yourself getting stuck with London, why didn't you settle on a percentage in time and save at least part of your goods, you donkey? The way merchants do! And why don't you appeal to arbitrators, to a rabbi? God in heaven—ultimo—what has that got to do with business? You bought merchandise, didn't you? Well, what happened to the merchandise—where did it go? What a calamity! But didn't I feel it in my bones that nothing good would come of Odessa, may it burn to an ash? I keep writing to him: Leave that town, Mendl, send it to blazes together with London, and may a plague sweep over it! I say to him: Run, Mendl, run! As Mother says, "The higher the fool, the greater the fall. . . ." But no, he won't listen to me, because who am I? I am Sheineh-Sheindl, worse luck! I am not Blumeh-Zlateh. Oh, my mother is really wise! How many times did she say that a clever woman mustn't give her husband too much rope, that a wife must keep such a firm hold on her husband that never for a moment does he forget he's got a wife! But what am I to do if it isn't my nature? I wasn't born coarse like Blumeh-Zlateh. I can't nag or scold or shout or curse like she! If you had Blumeh-Zlateh for a wife, may she never live to see the day, you'd find out quick enough what the Almighty can do!

And as for what you say about dying, you sage, it only shows what a dolt you are. Man doesn't live by his own will, nor does he die by his own will. What if one does lose a whole dowry—is that sufficient reason for a hasty act? You simpleton, where is it written that Menahem-Mendl has to get rich? Isn't Menahem-Mendl with money the same as Menahem-Mendl without money? Fool, can one defy God? Don't you see, He was against it? So stop squirming! Let the money be your scapegoat forever! Just imagine that robbers attacked you in the middle of a forest, or what if you fell sick, God forbid, and the dowry went to the devil on medicines? The main thing—don't behave like a woman, Mendl! Put your trust in the Eternal One. He is your staff and your sustenance. Come home and, please God, you'll be a welcome guest among your children. . . .

I am sending you some money for traveling expenses, but see to it, Mendl, that you don't get involved in any deals, and don't buy rags and old bottles—that would be the last straw! As soon as you receive this letter with the money, for heaven's sake, hurry up and say good-bye forever to your Odessa, and the moment you leave that town, may it catch fire at all four ends, and may the fire burn and smoulder and splutter and crackle and rage till not a single stick or stone is left, not even an ash, which is the heartfelt wish of your really devoted wife,

Sheineh-Sheindl.

Trans. Tamara Kahana